

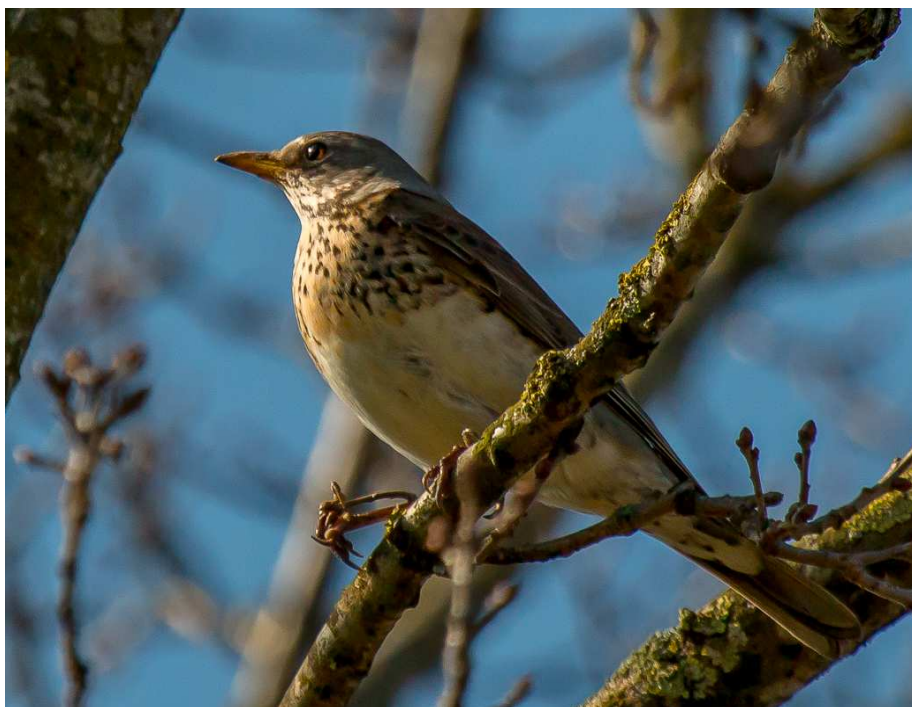

't Hupke

Nr. 171 Winter 2017

In dit nummer

- Nieuwsberichten
- Uit de oude doos
- Vogels houden van Breda
- Windmolens
- Eenden voeren
- Vogels en de Buxus
- Een stads Waterhoen
- De Kramsvogel
- Plaatstrouw
- Balkangrasmus
- Het Ulvenhoutse bos
- Vis-vogels
- Een dagje vogelen met Hans Goossens
- Natuurgebied den Rooy
- Waarneming Bokje
- Bijzondere waarneming,
- De Grote Kruisbek

Dit is uitgave nr.171 Jaargang 48
Oplage 350 stuks.

't Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden. Lidmaatschap van de Westbrabantse VWG loopt per kalenderjaar. Opzegging kan alleen schriftelijk bij de secretaris, uiterlijk 1 maand voor het begin van het nieuwe kalenderjaar.

Bank 76 INGB 0001 0637 12

Bestuur

Bert van de Haar (voorzitter)
Fred Pardoel (secretaris)
Ineke Buijnsters (PR&communicatie.)
Kees Wijnen (Penningmeester)
Vacant (bio-secretaris)
Vacant (coördinator werkgroepen)

Redactie 't Hupke

Martin van Leest
Jan Benoist
redactie@westbrabantsevwg.nl

Vaste medewerkers

Raymond van Breemen
Piet van Iersel
Hans van der Sanden
Willem Veenhuizen
Harry van Vugt

Tekstcorrectie

Henriette Huijgens
Ad Rijnen
Albert de Hoon

Overname artikelen

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de redactie worden overgenomen.

Wijze van aanleveren

Kopij per email aanleveren als Word bestand zonder opmaak.
Grafieken en tabellen en foto's apart aanleveren per email

Website

www.westbrabantsevwg.nl

Wenst u 't Hupke alleen digitaal te ontvangen stuur dan een mailtje naar: secretaris@westbrabantsevwg.nl

Webredactie

Ger Duijf (g.duijf@casema.nl)
Zie ook de maandelijkse nieuwsbrief

Volgend Hupke

Verzenddatum 1 maart 2018
Aanleveren kopij 1 februari 2018

Foto omslag

Ed van Zoonen

't Hupke wordt gedrukt door:

Print Wall, Breda

In mijn vorige column heb ik u verteld dat we als Vogelwerkgroep en Natuurplein de Baronie volop in het proces rond de plaatsing van windmolens langs de A16 zaten. Inmiddels heeft de stuurgroep, bestaande uit wethouders van de gemeenten Zundert, Breda, Moerdijk en Drimmelen onder leiding van gedeputeerde Van Merrienboer, een zogenaamd Voorkeursalternatief (VKA) vastgesteld.

Ongeacht welke keuze er gemaakt wordt voor plaatsing van windmolens: het resultaat is nooit goed voor vogels. Maar ondanks dat vind ik dat er voor Rooskensdonk toch nog een positiever resultaat uit is gekomen dan we eerst hadden verwacht. Ik denk dat we mogen stellen dat we dit voor een groot deel te danken hebben aan de Bredase wethouders binnen de stuurgroep, die wij als vogelliefhebbers hebben weten te overtuigen van het belang van Rooskensdonk voor diverse vogelsoorten. Uiteraard zijn de niet bij Rooskensdonk geplaatste molens elders geplaatst, omdat de provincie Noord-Brabant de opdracht had om minimaal 100 mW te realiseren (ca. 30 molens). Daardoor is wel een grote foerageerplaats voor ganzen in de omgeving van Moerdijk (Klaverpolder) belast met een extra hoeveelheid windmolens die precies liggen in de vliegroute van hun foerageerplaats naar één van hun rustplaatsen (Sassenplaat). Dus ook hieruit blijkt maar weer dat de windmolens ons nooit goed uitkomen.

De volgende stap is nu om te kijken wat de exacte gevolgen kunnen zijn voor de diverse vogelsoorten (maar ook voor vleermuizen) als de precieze locaties bekend gemaakt worden. Daartoe zal ook de huidige MER aangevuld en/of verbeterd moeten worden. Piet van Iersel en ik zitten daar bovenop.

De gemeente Breda neemt steeds vaker contact op met niet alleen leden van de West Brabantse Vogelwerkgroep, maar ook met de andere leden van Natuurplein de Baronie om onze visie te vragen op geplande ontwikkelingen. Er is vanuit de gemeente duidelijk een aanvang gemaakt met het reeds bij de start laten meedenken en -praten over ecologische ontwikkelingen, als voorbode voor de nieuwe Omgevingswet die in 2020 van kracht zou moeten worden. In deze nieuwe Omgevingswet worden alle huidige wetten die betrekking hebben op (leef)omgeving, natuur, milieu, e.d. samengevoegd en moeten de bestuurders/ambtenaren vanaf het begin bij iedere nieuwe ontwikkeling de burger betrekken.

Hierdoor zal er dus ook steeds vaker een beroep gedaan worden op natuurverenigingen om hun visie bekend te maken omtrent nieuwe ontwikkelingen en de mogelijke gevolgen voor natuur, leefomgeving en milieu. U zult begrijpen dat dit veel tijd en inspanning zal gaan kosten. Momenteel is het bestuur van onze Vogelwerkgroep al onderbezet, en is er geen vertegenwoordiging in de werkgroep Leefomgeving van Natuurplein de Baronie vanuit de Vogelwerkgroep, behoudens uw voorzitter. U zult begrijpen dat met zo weinig mensen er dus heel veel zaken zullen blijven liggen die eigenlijk onze aandacht zouden moeten hebben. En uiteraard gaan de werkzaamheden van de werkgroepen binnen de Vogelwerkgroep gewoon door. Ik doe hier nogmaals een oproep aan onze leden om zich beschikbaar te stellen voor activiteiten die voortvloeien uit de Vogelwerkgroep (invulling van de functie van coördinator werkgroepen, maar ook bemanning van het bio-secretariaat). Ook het lidmaatschap van Natuurplein de Baronie vraagt om extra mensen om deel te nemen aan de werkgroep Leefomgeving en mogelijk in de toekomst nog andere werkgroepen. Dit kan incidenteel zijn als een bepaald onderwerp de speciale interesse heeft, maar ook structureel deelnemen aan de vierwekelijkse vergaderingen en meedenken en werken aan opstellen van documenten ten behoeve van bestuurders/ambtenaren.

En ondertussen blijven we als 'vogelaars' natuurlijk druk met waarnemen en genieten van de verschillende vogelsoorten, waarvan een groot gedeelte inmiddels aan het trekken is, en waaronder we soms verrassende dwaalgasten kunnen waarnemen, zoals duidelijk terug te zien is op waarneming.nl.

Bert van de Haar

Mest Fraude

Dossier Mestfraude NRC 2017

"De boer wil de mest eigenlijk helemaal niet kwijt. Mest afvoeren kost geld"

NRC 10-11-2017

Het jaar is weer bijna om. Onze vereniging leidt nog steeds een bruisend bestaan. De gebruikelijke activiteiten als excursies, lezingen en cursussen kregen weer veel aandacht. Het overleg van coördinatoren en bestuur, dat vorig jaar wegens onderbezetting afgezegd was, heeft dit jaar liefst tweemaal plaatsgevonden. Er bleek een duidelijke behoefte aan te bestaan. Onze voorzitter doet voorlopig het coördineren van de werkgroepen "erbij" (als het enigszins mogelijk is). Leden en bestuur kwamen in actie als dat nodig was: zowel bij redelijk eenvoudige en afgebakende onderwerpen, zoals een roofvogel- en uilenshow, als bij complexe en tijdrovende zaken, zoals windmolens langs de A16 en een nieuw 380 kV-hoogspanningstracé. Bij de eerste soort actie is er nog de keuze om een individueel geval aan te pakken of het meer algemeen te benaderen. Voor dit laatste hebben we gekozen toen we weer eens constateerden dat goedwillende mensen bij een bezoekersdag een roofvogel- en uilenshow hadden opgenomen in hun activiteiten. Veelal beseft men niet dat deze shows zeer dieronvriendelijk zijn en dat ze geen echte educatieve waarde hebben. Vaak ziet men het alleen als iets leuks, een publiekstrekker. We hebben in het verleden succes geboekt met een actie tegen zo'n show op Bruisend Ginneken, maar constateerden de laatste tijd dat er bij een toenemend aantal activiteiten dergelijke shows zijn, ook bij groene organisaties waar je het niet direct van zou verwachten. Daarom kozen we ervoor onze kijk op de onwenselijkheid ervan breed kenbaar te maken. Het gaat daarbij om tuincentra, verenigingen en andere organisaties, niet in het minst om de gemeenten. Reeds enkele gemeenten hebben een actief ontmoedigingsbeleid. Uitgebreid in het nieuws kwam de gemeente Den Haag: zij gaat vogelshows weren op al haar eigen activiteiten en op de door haar bekostigde activiteiten. Onderzocht wordt nog of een gemeente juridisch verder kan gaan en vergunningen kan weigeren voor door haar niet bekostigde activiteiten. De gemeente Huizen lijkt daarvan overtuigd te zijn, gezien haar beleidsplan in dezen, maar van de Vogelbescherming kregen we wel eens een tegenovergesteld standpunt te lezen.

Bij de grotere zaken wordt getracht om met verschillende verenigingen samen te werken, bijvoorbeeld via Natuurplein de Baronie. Als dit niet lukt staat het onze vereniging natuurlijk vrij om een eigen actie te ondernemen. Op de algemene vergadering kwam een groot aantal zaken aan de orde, reden waarom er geen extra programma-onderdeel na de pauze was. Het onderstreept de levendigheid van de vereniging. Maar het lijkt ons ook wel weer goed als zo'n volle vergaderagenda geen gewoonte wordt. Nu het nieuwe jaar weer snel nadert is het prettig alvast mee te kunnen delen dat terwijl we ons vorig jaar nog afvroegen of de nieuwjaarsreceptie wel door zou kunnen gaan bij gebrek aan organisatoren - intussen al duidelijk is dat deze komend jaar (donderdag 11 januari, 20.00-22.00 uur) zeker doorgaat en weer een aantrekkelijk programma gaat bieden. Hopelijk mogen we u dan begroeten!

De secretaris

Fred Pardoel

Spreeuwen waren terug

Op 14 mei 2017 hoorde ik vanuit de keuken een vogel zingen in de tuin. Ik zag hem niet en kon het geluid ook niet direct thuisbrengen. Op 15 mei hoorde ik het geluid weer, de vogel was nergens te vinden maar ik kreeg wel een vermoeden welke soort het mogelijk zou kunnen zijn. De volgende dag liep ik vanuit de achterpoort de tuin in en hoorde de vogel weer zingen! Toen had ik zicht op de achtergevels van de huizen en zag hem in de dakgoot zitten, het was een Spreeuw. Met klapperende vleugels zat hij te zingen. Ik heb wel eens Spreeuwen mooier horen zingen, deze maakte er niet veel van waardoor ik de zang niet gelijk thuis kon brengen. Het is ongeveer tien jaar geleden dat hier Spreeuwen broedden. De toen aanwezige vogel kon heel goed het geluid van een Wulp nabootsen. Ik dacht dat ze toen verstoord waren omdat de pannen recht gelegd waren en de vogels niet meer onder de pannen konden komen. Daarom heb ik toen twee nestkasten voor Spreeuwen opgehangen. Maar ze waren vertrokken, de kasten bleven leeg. Deze Spreeuw had blijkbaar toch een opening onder het dak gevonden anders zat hij daar niet te zingen. Het gaat slecht met de Spreeuw daarom is het verheugend dat na tien jaar weer een vogel is teruggekomen. Gebruikelijk is dat een paar of de jongen daarvan dezelfde broedplaats opzoeken waar ze eerder gebroed hebben of geboren zijn maar Spreeuwen worden niet zo oud. Het moeten dus nieuwe vogels zijn. Hoe hebben zij deze broedplaats kunnen vinden? Zoeken Spreeuwen bij alle huizen naar een geschikte nestgelegenheid? Ik had op andere plaatsen al uitgevlogen jonge Spreeuwen gezien. Dit zijn vermoedelijk Spreeuwen die eerder elders gebroed hebben maar om de een of andere reden moet het broedsel mislukt zijn en deden zij een tweede poging. De Spreeuw was vroeger een "doodgewone" soort die helaas steeds minder gewoon wordt. Nu ze in aantal afnemen ga je ze missen als ze uit onze woonomgeving wegblijven. Ik had nooit gedacht dat zo'n eenvoudig voorval mij blij zou kunnen maken. Maar de vreugde was van korte duur: na enige dagen zag ik een gevecht tussen drie Spreeuwen en de volgende dag waren ze gevlogen. Nu maar hopen dat ze volgend jaar terugkomen. Half september kwam er wel een tiental Spreeuwen op bezoek: ze deden tegoed aan lijsterbessen.

Als je weet hoe de vogelstand er een halve eeuw geleden uitzag en vergelijkt met de huidige toestand wordt je daar niet blij van. Maar om te voorkomen dat je het daar niet steeds over hebt en verbitterd raakt is het simpele genieten van wat er nog is mogelijk een oplossing.

Biemeus

Ooievaar uit het Markdal dood

In 2012 kwamen er voor het eerst Ooievaars broeden in het Markdal. Een ervan was geringd, de ring kon afgelezen worden. Het bleek dat deze vogel in 2010 was geboren in het ooievaarsstation in het Gelderse Rossum. In 2012 overleefden de eerste twee jongen het natte voorjaar niet maar de daarop volgende jaren wist het paar Ooievaars twaalf jongen groot te brengen. In 2017 vlogen er vier jongen uit.

Deze "projectooievaar" vertrok in het najaar niet naar Afrika maar bleef heel de winter in ons land. De vogel is een natuurlijke dood gestorven op de leeftijd van zeven jaar, geen hoge leeftijd voor Ooievaars. Gezien de grote belangstelling van Ooievaars voor het nest, - er werd door vreemde bezoekers nog al eens om gevochten- mag verwacht worden dat er de komende jaren weer gebroed zal worden. Er zijn drie nesten beschikbaar in het Markdal. In de winterperiode zullen er wel minder Ooievaars gezien worden. Alleen een "projectooievaar" die zijn thuis heeft in de Oostpolder zal zich nog laten zien. De poging om Ooievaars in Nederland te behouden is geslaagd.

Het is goed dat zij hun natuurlijk gedrag weer volgen en de winter in Afrika doorbrengen.

Harry van Vugt

(Ria Lambregts)

Red onze insecten

Schrikbarend nieuws. Uit Duits onderzoek blijkt dat het aantal insecten in 27 jaar met 76 procent is afgenomen. Wetenschappers zijn het er over eens dat de situatie in Nederland niet anders is, of zelfs nog slechter. En het drama treft niet alleen onze insecten.

Ook vogels die insecten eten hebben het zwaar. De laatste jaren zijn in Noordwest-Europa meer dan 400 miljoen vogels verdwenen! Bovendien laat het verlies van insecten zien hoe slecht onze leefomgeving ervoor staat. Het zegt veel over de kwaliteit van onze lucht, ons water en onze bodem. In ons land voltrekt zich een ecologische crisis.

In natuurgebieden, openbaarde Trouw vorige week, vliegt ruim driekwart minder insecten rond dan dertig jaar geleden. Hoe erg dat is? Heel erg, vindt iedereen die er verstand van heeft." Zo vatte entomoloog Marcel Dicke het voor de NOS samen: "Zonder insecten is eigenlijk geen leven mogelijk."

Landbouw

De afname van insecten heeft veel oorzaken. Maar het staat vast dat de intensieve landbouw daar een belangrijke rol in speelt. Ons leefmilieu wordt belast door het teveel aan mest dat in onze lucht, bodem en water terechtkomt. In geen enkel Europees land is het gebruik van landbouwgif zo intensief als in Nederland. Bodems raken uitgeput en verliezen hun vruchtbaarheid.

Dat moet anders en kan ook anders. Het is de hoogste tijd om onze landbouw natuurinclusief te maken. Meer aandacht voor bloemrijke sloten en bermen, ruimte voor weidevogels en koeien in de wei.

En natuurlijk: boeren die zich inzetten voor natuur en landschap moeten daar een eerlijke beloning voor krijgen.

Harry van Vugt

Ross' gans op de Castelreesche Heide

Op 9 september 2017 werd een Sneeuwvangs gemeld op de Castelreesche Heide.

Omdat er bij de melding een goede foto gevoegd was kon vastgesteld worden dat het om een Ross' gans ging.

Het verschil tussen Sneeuwvangs en Ross' gans is miniem. De laatste heeft een kleinere snavel zonder zwarte snijrand en heeft blauw aan de rand met de kop. De vogel trok veel bekijks en er werden ook veel foto's gemaakt.

Deze soort komt voor in Noord-Amerika en is bij ons zeldzaam. Ze broeden tot in Alaska en verblijven in de winter in de Verenigde Staten. Dat hij geen ring droeg is nog geen bewijs dat het om een wilde vogel gaat, het kan altijd nog een ontsnapte vogel zijn geweest. De tijd van het jaar is ook verdacht.

Harry van Vugt

Ross gans

(dutchavifauna)

"Grote belangen, kleine boetes".

In de mestverwerking gaat jaarlijks € 50 miljoen om.

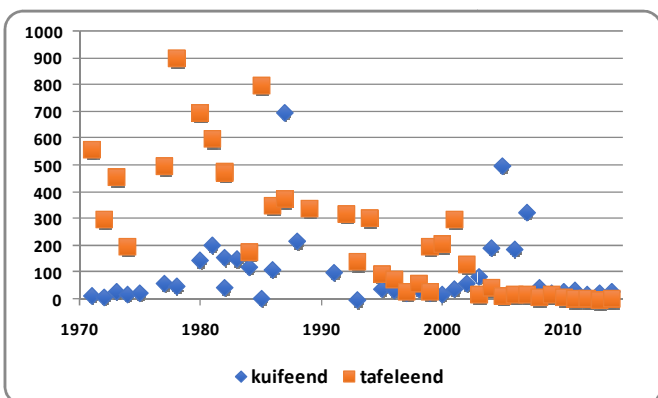

Ja ook dit keer weer een verhaal uit de oude doos, nou ja de doos? Ik was bij Jan Benoist om hem te vragen naar oude Hupkes en hij heeft ze gelukkig allemaal bewaard. 't Hupke had als voorloper het mededelingenblad voor de leden van de West Brabantse Vogelwerkgroep. Het eerste Hupke verscheen in 1979. In nummer 20 van november 1980 trof ik een interessant artikel aan over de Emerput. Deze put is rond 1970 gegraven bij de aanleg van de Noordelijke Rondweg.

De Emerput was van belang voor de Tafel- en Kuifeend

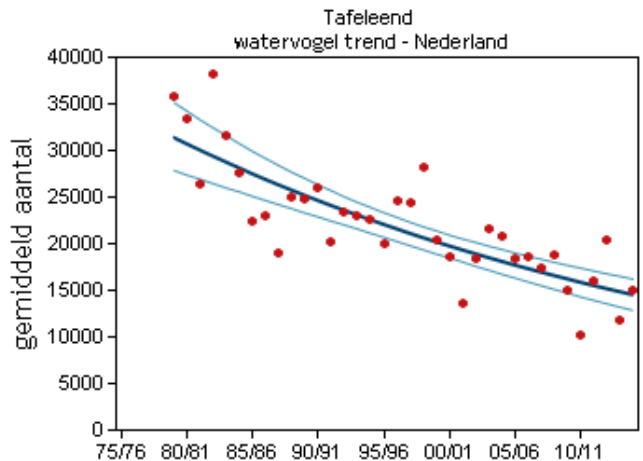
Tijdens de ledenvergadering van 1980 bracht Ad Nuyten de Emerput weer eens onder de aandacht. Dat werd onderstreept met eigen waarnemingen uit de winter 1979/1980. Hij memoreerde dat in de strenge winter van 1978/1979 de put niet dichtvroor door de aanwezige beluchters en er hierdoor maar liefst 3000 watervogels op de put konden worden geteld. Bovendien staat in het artikel vermeld wat het aandeel is in de populaties van de watervogels die er op de dag van de waarneming werden gezien ten opzichte van de totale tellingen in heel West-Brabant. Voor de Wilde Eend was dit 10 procent, voor de Slobeend zelfs 99 procent op 13-1-1980, voor de Kuifeend 50 procent op 17-2-1980 en voor de Tafeleend 90 procent op 18-11-1979. Je kunt dus gerust stellen dat de Emerput van groot belang is geweest voor de watervogels van West-Brabant.

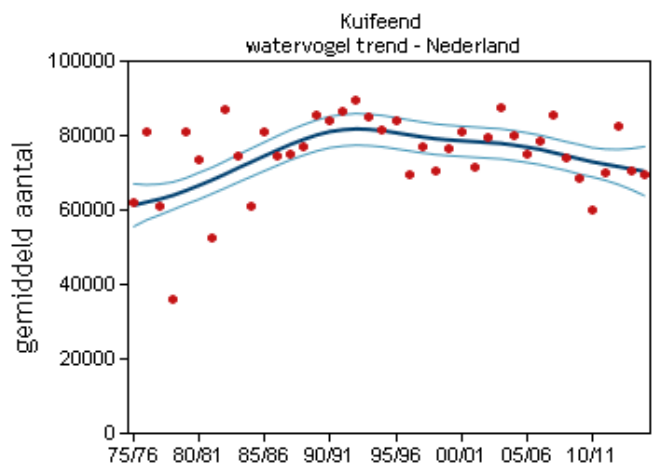
Zijn er nog Kuif- of Tafeleenden te zien?

Gelukkig hebben we een archief van de waarnemingen door leden van de West Brabantse Vogelwerkgroep (beheerd door Hans van der Sanden) en daarnaast de waterwildtellingen van onze leden die al meer dan veertig jaar de Emerput bezoeken en er tellen. Beide bronnen leveren een schat aan gegevens. Ik heb deze gegevens gebruikt om een grafiek te maken van de maximum-aantallen waargenomen Kuif- en Tafeleenden. In de onderstaande figuur kun je dit zien. Opvallend zijn de

steeds lagere aantallen van zowel Kuif- als Tafeleend. Zeker de laatste jaren. Dat kan dan bijvoorbeeld komen doordat de beluchters in 2008 zijn verwijderd. Maar gaat het in Nederland wel goed met deze twee eendensoorten kun je dan afvragen? Dat is weer eenvoudig te zien op de Sovonsite. Inderdaad gaat het met de Tafeleend bergafwaarts (zie de volgende figuur). Met de Kuifeend gaat het heel wat beter zoals in de onderstaande figuur te zien is.

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS)

Uit deze beide figuren is af te leiden dat de veranderingen die we in de Emerput zien in ieder geval voor de Kuifeend niet kloppen met de trend in Nederland. Want we zien in de Emerput twee duidelijke pieken in de aantallen: eind jaren tachtig en in het einde van het eerste decennium van deze eeuw. Het weghalen van de beluchters speelt denk ik een hoofdrol in de afname van beide eendensoorten. Mogelijk was de verandering al eerder ingetreden namelijk toen de CSM, de suikerfabriek, stopte met het gebruiken van de put.

Met dank aan Jan Benoist, Hans van de Sanden en John Frijters

Piet van Iersel

Literatuur

't Hupke nr 20, november 1980; www.Sovon.nl: gegevens Archief West Brabantse Vogelwerkgroep., Waterwildtellingen van de West Brabantse Vogelwerkgroep..

Belevenissen in de Doenradestraat

Na de broedtijd zijn de maanden september en oktober een stille tijd in de vogelwereld. Vele jongen die groot geworden zijn dit jaar, ondanks een slecht broedseizoen, zwerven wat rond.

Na een voor de Koolmezen treurig verlopen voorjaar, zijn ze een tijdje niet in de tuin of in de omgeving gezien. Pimpels wel, altijd was er wel een of een koppel aanwezig. Vooral die eenzame Pimpel. Deze is een beetje zielig, altijd vleugelklapperend, zenuwachtig. We hebben hem/haar Miepje genoemd. Tot heden was deze vogel elke dag aanwezig, insecten pikkend en een enkele zonnepit of ander zaadje.

Eind augustus, begin september komt de vogeltrek weer op gang. Een deel van onze broedvogels verdwijnt naar het zuiden. Andere arriveren uit het noorden van Europa en komen bij ons overwinteren of trekken verder naar het zuiden. Bij ons in de tuin zaten ze ook. Er staat een redelijke Albizzia, een Perzische slaapboom, familie van de mimosa. Elke dag zaten hier wel een of meerdere "Fitjafjes" in. Altijd moeilijk te zien of het om een Fitis of een Tjiftjaf gaat: zenuwachtige en snelle bruin-groenige vogeltjes, op zoek naar kleine vliegjes voor onderweg. De Heggenmus had ik meer dan een maand niet meer gehoord of gezien, de laatste weken is hij gelukkig weer van de partij.

Houtduiven en Turkse Torteel kwamen bij ons veel minder in de tuin en op de plank, soms maar alleen of met twee.

Maar dan die Roodborsten. De onze zijn alweer naar het zuiden. De noorderlingen zingen hier weer om een winterterritorium af te bakenen: prachtige onderbroken trillers en rollers. Vooral in de avondschemering zingen ze tegen elkaar op. Voor Vinken was het weer waarschijnlijk nog te mooi en te warm; tot heden zag ik er nog maar één in de tuin, een vrouwtje. Ik dacht eerst dat het een vrouwtjesmus was, zo zie je maar...

Apart is dat steeds twee 'Vlaamse' Gaaien de tuin en omgeving snel doorkruisen, luid krassend en waarschuwend, "We komen eraan". Wat hebben ze toch prachtige kleuren in de zon! De Ekster was na het broedseizoen wel in de omgeving aanwezig, maar niet in de tuin. Vermoedelijk toch te schuw.

Kauwen bleven komen. In de avondschemering verzamelen ze zich al, om naar hun slaappleaatsen te gaan. Soms telde ik er wel zo'n zes- tot zeventien!

En na een paar dagen iets kouder weer zag ik een voedsel peurende Scholekster bij ons tegenover op het drassige gras. Ik dacht dat ze langs de rivieren of langs de kust zouden zitten. Ze komen toch blijkbaar soms even terug in het broedgebied. Ook zien we weer af en toe voedselzoekende en pleisterende Kokmeeuwen in de straat, zittend op de lantaarnpalen en op de gazons. Waarschijnlijk komen deze uit oostelijke streken van Europa om hier te overwinteren. Vaak zijn het dezelfde individuen als voorgaande jaren. Je ziet ze zelfs trappelen om nog meer en sneller de wormen naar boven te lokken.

En dan de Merels. Al maanden op en af wat hun aanwezigheid betreft. Dan zie of hoor je er een, en dan dagen of weken geen enkele. Op het eerste gezicht zien ze er toch gezond uit. Of bij deze exemplaren het usutuvirus aanwezig is, is moeilijk te zien. We wachten maar af of er uit Oost-Europa nog aanvulling komt om de populatie weer enigszins op te krikken.

Soms kwam een koppel Zwarte Kraaien kijken en roepen vanuit de top van een hoge boom. Ze bleven toch meer aan de rand van de wijk voedsel zoeken.

Mooi is het luid trompetten en laag overvliegen af en toe van een groep van telkens circa vijftig Grote Canadese Ganzen. Ze vliegen van oost naar west en omgekeerd, van de put van Bavel naar het Markdal, om te slapen en te eten.

Tot na een mooi winterseizoen in en rond de voertafel!

Willem Veenhuizen

Huiszwaluwen in Breda in 2017

De populatie Huiszwaluwen (*Delichon urbica*) in de bebouwde kom van Breda is nagenoeg gelijk gebleven. Op 24 en 27 juli zijn weer de succesvolle huiszwaluwnesten geteld en beoordeeld.

De broedlocaties bevinden zich in het noorden van Breda, in de Hoge Vucht in de buurt Wisselaar en wel in de omgeving van de Victor Hortastraat, de Cornelis Florisstraat, en de Kaprijkstraat.

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
4	11	32	34	36	39	36

Dit seizoen was er een min of meer gelijkblijvende populatie. Wel viel op dat dit jaar meer 'late' jongen in de nesten aanwezig waren. Diverse oudere nesten werden bij de invliegopening met verse klei wat bijgewerkt. Maar enkele nesten werden volledig nieuw gebouwd.

Ik bedank mijn medeteller, Raymond van Breemen.

In het buitengebied, omgeving Rietdijk en bij de Texasbar, was er een lichte toename te noteren van twee nesten, nu totaal **5 +1!**

Jammer dat de huiszwaluwtil in de Waterdonken nog steeds niet gebruikt wordt, terwijl de zwaluwen toch in de nabijheid nestelen, eigenlijk aan de overkant. Volgens mij groeit de houtsingel te ver naar de til toe. Voor de til bij de waterzuivering Nieuwveer geldt hetzelfde: nog geen resultaat, ondanks het aanbrengen van een lokgeluidsinstallatie.

Bij deze waterzuivering Nieuwveer was sprake van een afname van 7 nesten: van 22 in 2016, naar **15**, hangend aan een door het waterschap Brabantse Delta gespaarde aangepaste oude wittige silo. Ook nestelden in deze silo weer tientallen Boerenzwaluwen! Deze waren lastig te tellen, omdat ze ook bovenin naar binnen vlogen.

Het resultaat voor geheel Breda was in 2016, 42 nesten en 37, maar met de vestiging Nieuwveer erbij waren er zelfs 64 bewoonde nesten! Nu in 2017 was het totaal 56 +3? broedgevallen/ succesvolle nesten.

Op naar het seizoen 2018, het wordt landelijk het jaar van de Huiszwaluw. Dus tel dan vooral je eigen woonomgeving!

Willem Veenhuizen

Kunnen er geschikte alternatieven worden gevonden voor het plaatsen van dertig windmolens langs de A16?

Door Bureau Waardenburg is onderzoek gedaan in het kader van de MER A16-windmolens (1). Daarbij is het doel de alternatieven voor plaatsing die door de bevolking zijn gekozen te vergelijken en een keuze mogelijk te maken. Tenminste dat zou je denken, maar dat viel helaas tegen. De elf alternatieven die zijn beschreven op de website van de provincie Noord-Brabant laten er geen twijfel over bestaan: er komen ongeveer dertig windmolens. Waar is nu de vraag. Voor de vogels (en de vleermuizen) is dit rapport (1) van groot belang. Het aantal slachtoffers dat gaat vallen is discutabel, dat begrijp je wel: het ligt precies aan de keuzes die je maakt en welke literatuur je leest. Gelukkig vond ik een recent rapport over vijf jaar monitoring aan slachtoffers van een groot windmolenpark bij Delfzijl door A. Brennikmeijer (2) Daarnaast hebben Belgische onderzoekers geteld bij Zeebrugge en elders; zie het rapport van J. Everaert (3).

Welke alternatieven liggen voor ter beoordeling?

In het begin van het project is door een landschapsarchitect voorgesteld om de windmolens bij plaatsing in clusters te plaatsen. Na de discussie tijdens bewonersbijeenkomsten vorig jaar is gekozen voor de alternatieven die in onderstaande tabel staan. Het gaat om molens met een hoogte tussen de 150 en 180 meter (laag) en 180 tot 215 meter (hoog). Met Noord wordt bedoeld het gebied ten noorden van Breda (Princenhage) en met Zuid het gebied hier ten zuiden van Breda.

Tabel 1: De alternatieven

Alternatieven en het aantal windmolens per locatie.	laag	midden	hoog	Noord	Zuid
1 Kralensnoer Hoog	1	0	29	20	10
2 Kralensnoer Driehoekjes	1	3	25	15	15
3 Kralensnoer Carrès	1	0	25	16	10
4 Korte lijnen Hoog	1	0	24	16	9
5 Korte lijnen Alternierend Laag	1	32	5	24	13
6 Lange lijnen Hoog	1	0	25	19	7
7 Twee Poorten Hoog	1	0	26	12	15
8 Corridor Honingraat Laag	0	38	3	38	3
9 Corridor Honingraat Hoog	0	0	30	27	3
10 Corridor Laag	0	36	3	34	3
11 Knooppunten Hoog	3	0	28	20	11

Het meest opvallende is dat alle alternatieven een bijna gelijke waardering krijgen in het rapport van Waardenburg (1) namelijk allemaal eenmaal min behalve voor de vleermuizen daar verschijnt tweemaal een min. Kortom volgens de auteurs zijn alle alternatieven bijna even negatief voor vogels! Het gaat er nu om een keuze te maken: welke alternatief scoort het slechtst of relatief nog het voor vogels. Daarbij moet je naar de verschillende effecten voor vogels kijken. Dat zijn onder meer:

- A. aantasting van nesten in de aanlegfase;
- B. verstoring in de aanlegfase;
- C. verstoring in de gebruiksfase;
- D. sterfte in de gebruiksfase;
- E. barrièrewerking in de gebruiksfase.

A: nesten in de aanlegfase

In het rapport wordt gesteld dat er voor vogels geen effect wordt verwacht, omdat ze tijdens de werkzaamheden ergens anders gaan broeden en foerageren. Het kan best waar zijn dat de broedvogels bij de werkzaamheden vertrekken naar rustiger plaatsen, maar hun leefomgeving wordt wel aangetast en blijft dat ook na het plaatsen van de windmolens.

B: verstoring in de aanlegfase

Om de windmolens te plaatsen en te onderhouden komen er verharde wegen en bezoek bij reparatie. In het rapport wordt deze aantasting duidelijk gemaakt in hoofdstuk 13.2. Daarin wordt het ruimtebeslag van de windmolens gekwantificeerd voor het NNB (Natuurnetwerk Noord-Brabant) en voor andere natuurdoelen, zoals de Groen-Blauwe mantel, Natte natuurparels en Attentiegebieden.

C: verstoring in de gebruiksfase

Hieronder vallen de onderwerpen als slagschaduw en geluid, waardoor zowel overlast voor vogels als voor mensen ontstaat. Hierover staat voldoende cijfermateriaal in het rapport Waardenburg of de aanvullende rapporten. Ik heb bekeken of je door gebruik te maken van de berekende vierkante meters slagschaduw en geluidsoverlast kunt komen tot een keuze uit de alternatieven.

Als je beide in ogenschouw neemt dan scoort Korte Lijnen Hoog (alt 4) en Twee Poorten Hoog (alt 7) het beste en Corridor Honingraat Hoog (alt 9) en Corridor Laag (alt 10) het hoogst. Dat wil dus zeggen dat je deze twee hierom zou moeten afwijzen.

D: sterfte in de gebruiksfase

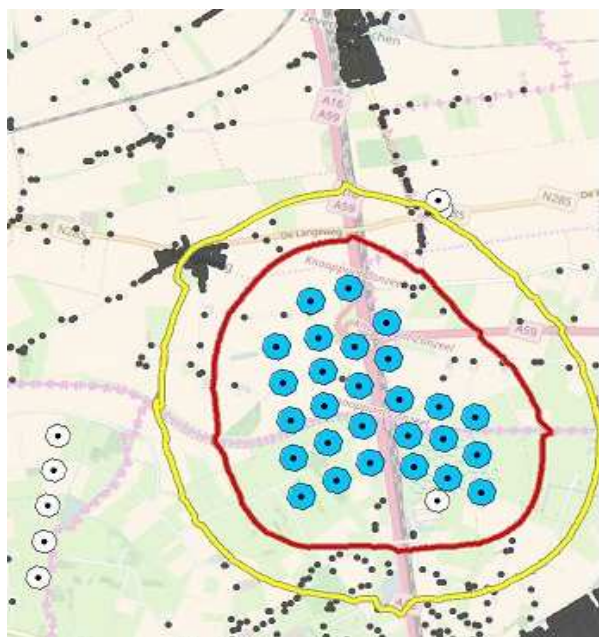
In het verleden is veel onderzoek gedaan naar mogelijke slachtoffers onder vogels. Omdat dit van groot belang is bij de keuze heb ik het rapport van Waardenburg hierop nagelezen alsmede andere beschikbare literatuur (2 en 3). Omdat elke locatie verschillend is, is het bijna onmogelijk om deze sterfte goed te berekenen. Het beste kun je dus gebruik maken van langdurige monitoringsgegevens zoals die in de rapporten (2) en (3) zijn te vinden. Er bestaan grote verschillen: van één tot dertig slachtoffers per jaar per molen gemiddeld. Het blijkt ook niet makkelijk om de slachtoffers te vinden.

Bij mijn berekeningen heb ik het totaal berekend van de aantallen vogels zoals aangegeven in het rapport Waardenburg. Dit rapport ontleent de gegevens aan de Vogelatlasrapporten en de Waterwildtellingen zoals vermeld in de Nationale Flora- en Faunadatabank. Noodzakelijkerwijs heb ik om te kunnen rekenen een gemiddelde waarde moeten nemen. Ik heb ze verdeeld

over gebiedsdeel Noord en Zuid en over Weimeren en Rooskensdonk. Ik heb aangenomen dat er van de populaties 0.1 procent omkomt door het plaatsen van de windmolens, een lage schatting.

Als je naar de noordelijke populaties vogels kijkt (totaal ongeveer 31.000 vogels), vooral ganzen, eenden en steltlopers, dan zou je moeten kiezen voor alternatief 7: Twee Poorten Hoog ; dat levert met 377 de minste slachtoffers hier op. Het slechtst pakt dan alternatief 8 Corridor Honingraat Laag (aantal slachtoffers 1196) en alternatief 10 Corridor Laag (aantal slachtoffers 1070) uit.

Figuur 2: Een deel van het voorbeeld van de windmolens (alternatief 8 Corridor Honingraat Laag), rond de Mark.

De zuidelijke populatie is met ongeveer 3.000 vogels, maar een tiende deel van wat er ten noorden van Breda kan zitten. Ze bestaat vooral uit eenden, meeuwen en steltlopers. Voor dit gebied zou je moeten kiezen voor drie alternatieven namelijk alternatief 8: Corridor Honingraat Laag, alternatief 9: Corridor Honingraat Hoog en alternatief 10: Corridor Laag met maar 10 slachtoffers per jaar. Het slechtste pakken hier alternatieven 2 en 7 uit namelijk Kralensnoer Driehoekjes en Twee Poorten Hoog (beide 50 slachtoffers). De schatting van Waardenburg is terug te vinden in tabel 9.2 waarin wordt gesproken van 330 tot 600 slachtoffers.

Bij de BNN gebieden, Rooskensdonk en Weimeren, samen 6730 ganzen (andere vogels zijn niet meegenomen) dan zou je gelet op de schade moeten kiezen voor alternatief 7: Twee Poorten Hoog waarbij geen slachtoffers vallen en zeker niet voor alternatief 8 : Corridor Honingraat Laag met 114 slachtoffers.

E: barrièrevorming door de bouw
In het rapport wordt dit probleem geminimaliseerd. Echter bij alternatief 6 – Lange Lijnen Hoog staan er dubbele rijen getekend met 8 windmolens in een rij. Bij alternatief 8 Corridor Honingraat Laag zijn er meerdere windmolens bijeen geplaatst tot een groep van 27. Ik zou hier als meeuw of gans erg van schrikken, zeker als ik van

Weimeren naar Rooskendonk vlieg of andersom. Kortom ik ben het niet eens met de teneur van het rapport. In Delfzijl waar het gaat om 32 windmolens blijken de vogels door dit windmolenpark te vliegen. Dat daarbij ook slachtoffers vallen moge duidelijk zijn. Over barrièrevorming wordt in dit rapport niet gesproken. Zowel de slaaptrek als de lokale trek vindt plaats door dit windpark.

Hoe te beoordelen?

Om tot een eindoordeel te komen heb ik bovenstaande gegevens beoordeeld volgens één methode: gebruik maken van de mediaan in de elf gegeven getallen per onderwerp en daarbij gekeken naar de 25 en 75 percentielwaarden. De minste schade krijgt een nul, de maximale een driemaal negatief en wat daartussen ligt een eenmaal – of een tweemaal –. Uiteindelijk levert dit dan een tabel op waarvan je de cijfers kunt optellen. Is dit de juiste methode om tot het minste schade opleverende alternatief te komen? Het lijkt een objectieve methode maar je kunt alles nog gewicht toekennen naar gelang je eigen kijk op de zaak. Vind je bijvoorbeeld slachtoffers belangrijk dan kun je dit nog met een of andere factor vermenigvuldigen en dan nog eens kijken naar de einduitkomst. Dat heb ik bewust niet gedaan omdat er vele factoren bij een eindoordeel spelen. Emotioneel denk je meteen aan slachtoffers, maar voor een bewoner met een windmolen naast zijn deur zullen slagschaduw en geluid zwaarder wegen.

Alternatieven	som
1 Kralensnoer Hoog	-17
2 Kralensnoer Driehoekjes	-18
3 Kralensnoer Carrès	-15
4 Korte lijnen Hoog	-10
5 Korte lijnen Alternerend Laag	-18
6 Lange lijnen Hoog	-10
7 Twee Poorten Hoog	-10
8 Corridor Honingraat Laag	-20
9 Corridor Honingraat Hoog	-19
10 Corridor Laag	-21
11 Knooppunten Hoog	-19

Conclusie

Na enige gereken kom ik tot de conclusie dat alternatieven 8, 9, 10 en 11 wel heel vervelend uitpakken en dat de alternatieven 4,6 en 7 het minst schadelijk zijn voor de natuur en de vogels. Ik heb hierbij de afwegingen voor vleermuizen niet meegenomen. De toekomst gaat uitwijzen wat het besluit zal zijn. Komen doen ze, dat weten we zeker. Houd daarom de website van de provincie Noord-Brabant in de gaten, daar is alles erover te vinden.

Piet van Iersel

Literatuur

1. Deelrapport Natuur Windpark A16, Noord-Brabant Natuuronderzoek MER-alternatieven Door: Bureau Waardenburg; R.G. Verbeek dd 7 juli 2017.
2. Monitoring vogelaanvaringen Windpark Delfzijl-Zuid 2006-2011, Eindrapportage vijf jaar monitoring, A&W rapport 1656, door A. Brenninkmeijer
3. Effecten van windturbines op de fauna in Vlaanderen Onderzoekresultaten, discussie en aanbevelingen door Joris Everaert rapport: INBO.R.2008.44
4. Voorbeelden en rapporten over de MER: <http://www.brabant.nl/actueel/nieuws/2017/juli/1ste-resultaten-milieueffecten-windmolens-a16.aspx>

Eenden voeren

Eendjes voeren. Het lijkt zo onschuldig. Maar dat is het niet. Dat komt omdat brood bomvol koolhydraten zit. Daar zijn eenden helemaal niet aan gewend. Door het voeren van brood krijgen de eenden te veel en te eenzijdig voedsel. Het overmatig voeren van eenden en andere dieren heeft veel nadelige effecten op zowel de wilde dieren als op de natuur en de leefomgeving.

Gezondheid wilde dieren

Brood (vooral wit brood) is als het ware fastfood voor dieren. Dat komt omdat het niet in het natuurlijke voedselpatroon voorkomt. Daarom is het ongezonde voeding. Door bij te voeren met brood krijgen watervogels niet de voedingsstoffen binnen die zij nodig hebben en uit natuurlijk voedsel halen. Eenden eten van nature waterplanten en gras maar zullen dit laten liggen voor makkelijker te krijgen brood. Door het gebrek aan mineralen en vitamines (gevolg van het eenzijdige dieet van brood), krijgen watervogels problemen met hun verendek en gaat hun conditie achteruit. Daarnaast worden wilde dieren lui en vet. De kans op ziekte of zelfs vroege sterfte neemt toe. De wilde dieren hebben het bijvoeren ook niet nodig. Er is altijd voldoende natuurlijk voedsel te vinden voor eenden, zowel in de zomer als in de winter.

Waterkwaliteit

Door het bijvoeren van wilde dieren komen er ook veel voedingsstoffen terecht in de natuur. In brood zitten veel oliën en nutriënten als fosfaten. Doordat brood blijft liggen, of door de dieren worden uitgepoept, worden de wateren voorzien van buitengewoon veel voedingsstoffen waar deze watersystemen niet op kunnen functioneren. Door overbemesting wordt het water troebel en sterven waterplanten die het water van nature zuiveren af. Algen zullen het goed doen in deze voedselrijke wateren en de kans op het gevaarlijke blauwalg neemt toe.

(R van Breemen)

Natuurkwaliteit

Het brood dat op de waterkant blijft liggen zorgt voor overbemesting van de grond. Op deze sterk bemeste plekken doen brandnetel en braam het erg goed. Deze zullen gaan domineren. Hierdoor wordt de waterkant onaantrekkelijk voor mens en dier. Het door de eenden niet gegeten brood trekt daarnaast ook ratten aan die een ware plaag kunnen gaan vormen. Brood of ander eten dat lang blijft liggen kan gaan schimmelen of rotten waardoor ziektes of giftige situaties kunnen ontstaan.

(R van Breemen)

Is het voeren van brood echt zo slecht?

De meeste mensen die de dieren bijvoeren, doen dat met de beste bedoelingen. En een paar broodkrumeltjes is helemaal niet zo erg, evenmin als een vetbol in de tuin. Maar sommige mensen komen met hele broden aanzetten. Dat is niet goed. Het advies: ga je naar een vijver om te voeren, doe het dan met mate. Grote hoeveelheden brood in de openbare ruimte kunnen worden gemeld via 14076. De gemeente Breda zorgt er vervolgens voor dat dit wordt opgeruimd. Overtollig brood kan worden weggegooid in het groene gedeelte van de afvalcontainer.

Merlijn Hoftijzer

EENDEN VOEREN DOE JE ZO

- Voer met mate, geen hele broden.
- Het moet op gaan waar je bij staat.
- Snij of breek het brood in kleine stukjes.
- Combineer brood met andere dingen: maïs, fruit, zaden en dopertwen.

Beste dierenvrienden,

Voer mij geen brood.
Brood is niet goed voor het water waarin ik zwem.
Dit is slecht voor de vissen en de waterplanten die erin leven.
En juist door het eten van waterplanten blijf ik gezond!

Hartelijk dank namens alle eenden

WATERSCHAP Regge en Dinkel

Kauwen doen zich tegoed aan de rupsen van de Buxusmot

De buurman van de vogelaar leek van zijn geloof te zijn gevallen. De Kauwen die hij altijd als schadelijke zwarte boosdoeners beschouwde waren ineens welkomme gasten in zijn tuin. Hij had gezien dat ze zich tegoed deden aan de rupsen van de Buxusmot die op hun beurt zich tegoed deden aan de mooie buxushaagjes in zijn voortuin.

Verspreiding van de Buxusmot

De Buxusmot is een kleine witte nachtvlinder, met semi-transparante vleugels, vaak met een bruine rand. Vanaf 2007 komt hij in Nederland voor. Oorspronkelijk is de Buxusmot uit China afkomstig. Waarschijnlijk is hij met een partij buxus in Duitsland terechtgekomen, vanwaaruit de verdere verspreiding plaatsvond. De mot werd in de jaren 2007-2017 gesignaleerd in Frankrijk, Oostenrijk, Groot-Brittannië, België en een toenemend aantal provincies in Nederland. De verspreiding verloopt snel over Nederland, vooral in de zuidelijke provincies. Ook in de Belgische regio Vlaanderen is een snelle toename gaande. Het is niet meer de vraag of de Buxusmot zich over Nederland en België zal verspreiden, maar hoe snel dit zal plaatsvinden. De rupsen brengen flink schade toe aan buxusstruikjes en vaak zien we dat struiken vrijwel helemaal worden kaalgevreten. Nu wil dat niet zeggen dat ze direct dood zijn, want het schijnt dat als je de aangetaste struik helemaal terugsnooit er nog weer hergroei optreedt. Maar als jaar na jaar de struik wordt opgepeuzeld zal dat niet meer werken.

Kaalgevreten Buxushaag

(R van Breemen)

Kauwen doen zich tegoed aan de rupsen

(F van Hal)

Vogels doen zich tegoed aan de rupsen

Als het goed is zullen er natuurlijke vijanden komen die regulerend optreden. Zo zijn er behalve de Kauwen ook Eksters gezien die een feestmaal hadden in een buxushaag

en ook Koolmezen hebben de rupsen en poppen ontdekt. Als deze ook komend voorjaar er hun jongen mee gaan voeren zullen er flink wat in de nestkastjes verdwijnen. We zullen de Buxusmot niet meer kwijtraken, maar waarschijnlijk zal de schade de komende jaren wel minder worden, meent de Vlinderstichting. Laten we het nu eens over aan de vogels, spannend om te zien of het de Kauwen en overige zangvogels gaat lukken om de Buxusmot te beheren. De vlinders, dus ook de rupsen, komen bij een warm jaar in drie generaties voor, dus voedsel in overvloed. Het zou mooi zijn als er nog rupsen zijn voor de in het voorjaar uit Afrika terugkerende vogels.

Imago (vlinder) Buxusmot inzet rups

foto R van Breemen

Discussie

Momenteel zijn er steeds meer plaagsoorten waarvan het verschijnen al dan niet toe is te schrijven aan het warmer wordende klimaat. Het staat vast dat de moderne mens bijdraagt aan de opwarming van de aarde. Doordat wij dezelfde planten in grote hoeveelheden aanplanten (in dit artikel de Buxus maar denk aan lanen iepen (iepiezakte), is het logisch dat als er een ziekte of een plaag komt heel de haag van dezelfde planten wordt aangetast. In hele woonwijken zijn de voortuintjes voorzien van buxushaagjes (helaas, een modegril, bovendien bloemrijk), en die staan er nu verdord of dood bij. Raadzaam is om veel meer verschillende soorten in de tuin aan te planten; als er dan eens een vlinder zijn eitjes legt op een gastplant wordt niet heel je tuin kaalgevreten. Doordat we planten importeren van over heel de wereld is de kans groot dat de daarin levende insecten meekomen, ook weer een gevolg van het handelen van de mens. Men is snel geneigd om naar de gifspuit te grijpen, en ook hier zijn weer bedrijven die hier handel in zien. Uiteraard adviseert de vogelaar dit niet en raadt het gebruik van vergif af. Het gevolg zou immers zijn dat dit gif in de voedselketen komt: vogels en alle andere dieren die foerageren op de rupsen komen hierdoor direct in gevaar. Er zijn legio voorbeelden van opeenhoping van vergif in het milieu en recent onderzoek geeft aan dat er een dramatische achteruitgang is van insecten. De buurman heeft er voor gekozen om de haagjes te verwijderen. Helaas volgend jaar geen feestmaal voor de Kauwen maar hopelijk wordt het weer een mooie diverse tuin. Vogelaar zelf heeft zijn buxus vervangen door taxus; het wachten is op de taxuskever.

Raymond van Breemen

Een stads Waterhoen

Op donderdag 14 september was een dertigtal leden van de Vogelwerkgroep weer bijeen in De Wegwijzer in afwachting van een lezing over vogelbescherming in Polen. Helaas werd de wijk getroffen door een stroomstoring die nog wel even zou duren. Er kwam dus geen lezing maar het werd toch een gezellig uurtje met de noodverlichting in de zaal die daardoor de sfeer had van een café (zij het een zonder bier). Raymond van Breemen vroeg mij bij die gelegenheid om een stukje te schrijven bij foto's van een aan de Tramsingel broedend Waterhoen. Bij deze dus.

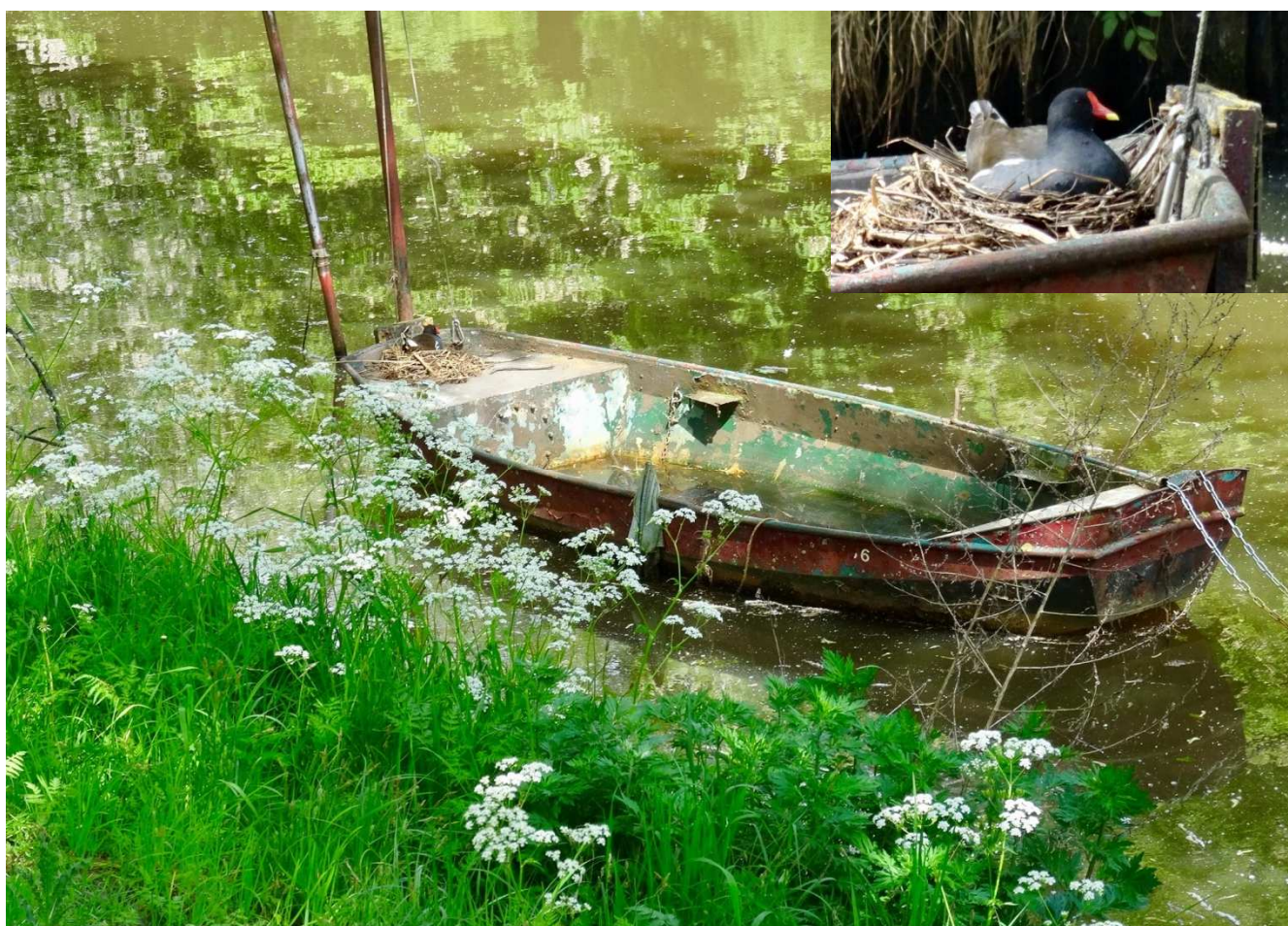
Dat vogels die in de stad wonen er andere gewoonten op na zijn gaan houden dan vogels in het buitengebied is intussen wel bekend. Om maar wat te noemen: Merels zingen harder, Meerkoeten houden in de winter hun territorium aan en afgelopen winter merkte ik dat de stadsfuten -op één na- niet hun winterkleed vertoonden maar er zomers bleven uitzien. Waterhoenen bleven echter vrij schuwe vogels die hun nest liefst zo goed mogelijk aan het oog onttrekken. Dit Waterhoen in een bootje aan de Tramsingel dacht er duidelijk anders over en koos de vlucht naar voren. Tegen hoog water is het nest in elk geval goed beschermd. Maar hoe jongen uit en in de boot moeten komen is vers twee. Bovendien hebben meeuwen en Eksters akelig goede ogen en hangt veel af van de welwillendheid van de eigenaar van de boot! Ik ben dan ook heel benieuwd hoe het de eieren en/of jongen vergaan is. Zou er iemand zijn die dit weet?

Raymond maakte de foto's op 11 mei. Toen ik zelf op 20 mei de Tram- en Nijverheidssingel afspeurde naar futennesten, vergeefs overigens, heb ik dit nest niet gezien. Wel zwom er toen een koppel Meerkoeten met drie jongen.

Wat Meerkoeten betreft: op 1 september (!) ontdekte ik een nieuw meerkoetennest onder de brug aan het Kasteelplein. Het werd trouw bebroed tot tenminste 12 september. De stortbuien van 13 en vooral 14 september overleefde het niet. Ten behoeve van Breda Barst, een popfestival in het Valkenberg, is toen 's nachts 50.000 liter water uit het park gepompt. Van het nest met de vijf eieren -die had ik op 8 september zien liggen tijdens een wissel tussen de vogels- was op 15 september niets meer te zien! Het was een gloednieuw nest want het nest dat er medio juli nog lag, verlaten weliswaar, was daarna geheel verdwenen. Het zou interessant geweest zijn om te zien wat er nog van terecht was gekomen, al waren mijn verwachtingen bepaald niet hooggespannen. Nog gekker werd het: op 10 oktober was er een nieuw nest gemaakt en zat er een Meerkoet op te broeden. Ik houd in de gaten hoe het verder gaat.

Ik ben benieuwd waarmee de watervogels op de singels ons volgend jaar weer verrassen!

Henriëtte Huijgens
Raymond van Breemen (foto's)

Kramsvogel, *Turdus pilaris*

Een vogel zo groot als een Grote Lijster maar met een opvallende grijze kop en stuit. Zijn voedsel zoekt hij vaak op akkers en weilanden. Vanaf oktober tot april kun je ze in grote groepen foeragerend of overvliegend aantreffen in ons land. Ze hebben een opvallende mechanische roep "tsjak, tsjak, tsjak". Vroeger werden, ook in ons land, in het najaar en winter Kramsvogels met strikken van paardenhaar, met lijsterbessen als lokaas, gevangen en op markten als delicatessé verkocht.

De streeknamen

Dubbele lijster, Kamlijster en Vlierscheut werd hij ook wel genoemd. De streek-naam 'Tjakker' is duidelijk vanwege zijn roep. De Nederlandse naam Kramsvogel en de Duitse naam Wacholderdrossel houden vermoedelijk verband met de voorkeur die de Kramsvogel voor de blauwe bessen van de *Juniperus* zou hebben. (Jeneverbes = Krammet (oud Duits). De naam Kramsvogel duikt voor het eerst op bij Houttuyn in 1763 en grijpt terug op het Middelhoogduitse "Krantwitevogel" dat al in de dertiende eeuw werd gebruikt.

Het is niet duidelijk hoe de link met Jeneverbessen moet worden gezien. Het is merkwaardig dat de naam Kramsvogels, hier in de Lage Landen, is terug te voeren op het eten van Jeneverbessen. De Jeneverbes is hier een zeer schaars voorkomende struik van de hoge zandgronden. Mogelijk gaat het niet zozeer om Kramsvogels die Jeneverbessen zouden eten, maar om de mens die Kramsvogels at, gekruid met Jeneverbessen!

(Hans van der Sanden)

Uiterlijk

De Kramsvogel behoort tot de grote groep lijsterachtigen. Ze zijn te onderscheiden van alle andere lijsters aan de combinatie van een blauwgrijze kop en stuit, kastanjebruine rug, schouders en vleugels. Ze hebben pijlvormige vlekken op de geelbruine borst en lichte flanken. De buik is wit en de staart zwart. Ze hebben een gelige snavel en bruine poten. Sommige vogels zijn soms feller of juist bleker gekleurd dan de doorsnee Kramsvogel. In de vlucht doen ze vanaf een afstand erg denken aan een Grote Lijster, *Turdus viscivorus*. De Kramsvogel heeft dezelfde witte ondervleugels en oksels maar heeft een opvallende roep. De lengte is ongeveer 25 centimeter, iets groter dan de Zanglijster, *Turdus philomelos*. De geslachten zijn uiterlijk gelijk. Mogelijk is het vrouwtje iets

bleker dan het mannetje. Bij de balts en het foerageren blijven ze hoofdzakelijk op de grond.

Geluid

De Kramsvogel heeft een opvallende scherpe, vlugge roep "tsjak, tsjak, tsjak". Soms wordt die afgewisseld door een scheller "kwie". De zang is een mengeling van krassende en fluitende geluiden. Deze is in ons land in het vroege voorjaar soms te horen van rustende of doortrekkende groepen bij zonnig voorjaarsweer. In de vlucht tijdens de trek maken ze een fijn, langgerekt "wieh" geluid. Dat is ook 's nachts te horen van overtrekkende Kramsvogels.

Verspreiding

De Kramsvogel is een van de meest voorkomende vogelsoorten in Noord-Europa. Hij is oorspronkelijk een broedvogel van de taiga. Vanuit Siberië hebben de vogels zich steeds meer in westelijke richting bewogen. Rond 1850 werden de eerste gevonden in het vroegere Oost-Duitsland. Rond 1960 werd het een regelmatige broedvogel in West-Duitsland. In 1937 bereikten de eerste vogels dankzij zuidoosterstormen Groenland, terwijl IJsland in 1950 werd bereikt. In Zwitserland vestigden de eerste vogels zich in 1923. Hierna volgden Oostenrijk, Frankrijk en in 1965 Denemarken. In 1966 vestigden de eerste vogels zich in de Ardennen. Het eerste bevestigde broedgeval in ons land stamt uit 1972. In 1977 waren er in Nederland 27 zekere broedgevallen. Het is een broedvogel van open naald- en loofbossen in Scandinavië en Noordoost Europa. Het is in sommige opzichten de noordelijke tegenhanger van de Grote Lijster. De Kramsvogel is veel meer een bewoner van open terreinen dan zijn familieleden, zeker overdag. In het noordelijke broedgebied zijn het voornamelijk trekvogels. In de winter verblijven ze in West-, Midden- en Zuid-Europa, Groot-Brittannië en Ierland. Het is bij ons voornamelijk een doortrekker en wintergast die vooral onder invloed van vorst in flinke aantallen aanwezig kan zijn. Ze zijn in de overwinteringsgebieden niet erg honkvast. Ze zwerven daar rond in groepen op zoek naar voedsel. Ze reageren sterk op de lokale weersomstandigheden. Wintergasten zijn zelden meer dan een paar dagen op dezelfde plaats te vinden. Ze trekken 's nachts en in de vroege morgen. Slaapplaatsen kunnen door vele duizenden vogels worden bezocht. De Kramsvogel staat op de Nederlandse Rode lijst van 2004 als kwetsbaar omdat er een sterke afname van de kleine broedpopulatie is vastgesteld in ons land.

Als broedvogel

In Fenno-Scandinavië broeden meer dan 3,5 miljoen paren, zo'n 60 procent van de Europese populatie. Tot 1974 was de Kramsvogel een incidentele broedvogel in Nederland. Op het hoogtepunt van de kolonisatie van Nederland rond 1986 telde ons land ongeveer achthonderd broedparen. Deze bevonden zich voornamelijk in Zuid-Limburg en het oosten van ons land. Hierna stortte het aantal broedparen om onbekende redenen vrijwel geheel in. Ook de grote broedpopulatie van de Ardennen nam af. Buiten Limburg werden nergens vier of meer paren per atlasblok vastgesteld tijdens de inventarisatieperiode voor de Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Het totale aantal broedparen bedroeg toen ongeveer 230 paren. De dichtheid in Nederland liep nog verder terug en is laag, 15-40 broedparen in 2014. Als redenen voor de afname worden genoemd de verhoogde predatie door kraaiachtigen, verslechtering van het voedselaanbod door het omzetten

van grasland in akkers en de verdroging van weilanden. Raadselachtige toe- en afname van de broedpopulaties is echter ook uit het verleden bekend.

Kramsvogels broeden onopvallend solitair en in losse kolonies van drie tot tien of meer paartjes, zowel in bossen als in parken en grote tuinen. De voorkeur gaat uit naar boomgaarden en populieren in kleinschalige landschappen. In boomloze gebieden kunnen ze broeden op en bij de bebouwing in dorpen. Het nest is van aarde, plantenwortels en gras. Meestal is het nest goed te zien op een tak tegen de stam of in de vork van twee dikke takken. Gemiddeld legt het vrouwtje vijf groenblauwe eieren met roodbruine vlekken. De broedduur is ongeveer veertien dagen. Beide ouders brengen de jongen groot. Na veertien dagen verlaten de jongen het nest. Meestal brengen de vogels twee broedsels per jaar groot. De paartjes verdedigen de omgeving van het nest maar hebben geen voedselterritorium. Vogels van meerdere nesten verdedigen zich gezamenlijk tegen indringers. Tijdens het broeden vertonen ze een opmerkelijk gedrag dat niet bij andere vogels is vastgesteld. Als bijvoorbeeld een Zwarte Kraai het gebied waar de Kramsvogels broeden binnenkomt en moeilijkheden dreigt te veroorzaken reageren de Kramsvogels direct.

De Kramsvogels gaan de lucht in en duiken een voor een, luid roepend, op de indringer. Hierbij proberen ze de indringer onder te poepen waardoor de veren van de indringer aan elkaar dreigen te gaan kleven.

Voedsel

Het voedsel bestaat uit insecten, larven, wormen, slakjes, vruchten en bessen. In de winter zoeken ze vaak hun voedsel op bouwland en weilanden. Ze hippen hierbij fier rond met de kop en hals opgeheven, niet zo ineengedoken als een Merel. In de herfst en winter worden ze dikwijls samen gezien met groepen Spreeuwen, *Sturnus vulgaris*, en Koperwieken, *Turdus iliacus*. Bij fruittelers kunnen ze schade veroorzaken door het aanpikken van rijpe appels en peren. In de winter eten ze graag rottend fruit in boomgaarden en tuinen. Doordat ze plantaardig voedsel eten in de winter komen ze verspreid voor in heel Europa. Bij vorst trekken ze dan naar het westen en het Middellandse-Zeegebied. Je kunt ze in de winter, als je het juiste voer verstrekt, op de voedertafel aantreffen.

Hans van der Sanden

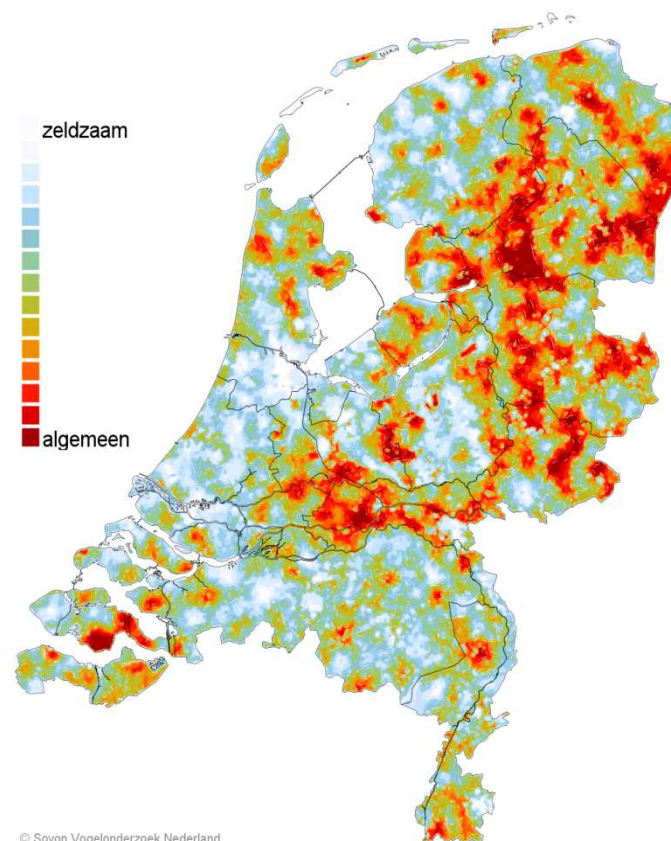
Kramsvogel, Ed van Zoonen

Kramsvogel op nest, Hans van der Sanden

Literatuur:

Atlas van der Nederlandse Broedvogels. R.M.Teixeira 1979.
SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels.
SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002.
Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000.
Samenwerkingsverband West Brabantse Vogelwerkgroepen 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogel, NPN media, Breda.
Archief West Brabantse Vogelwerkgroep.
Vogelwijzer. Paul Sterry, Tirion natuurgids

© Sovon Vogelonderzoek Nederland

gemaakt op 04-09-2017 11:42:47

Voorkomen in de winter (voorlopig) 2013-2015. Gebaseerd op interpolatie van kilometerhoktellingen

Plaatstrouw

Er zijn standvogels en trekvogels.

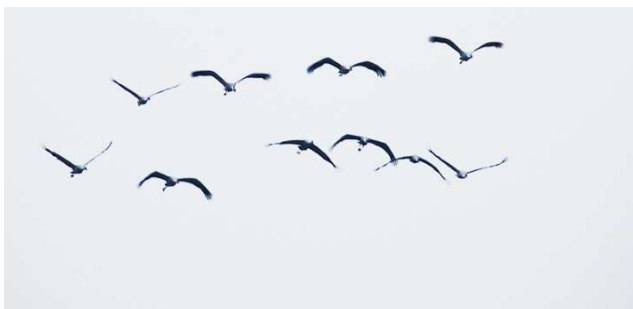
Bekende standvogels zijn Merel, Heggemus en Turkse Tortel. Deze soorten blijven hun hele leven op dezelfde plaats. Dit kan omdat ze ook in de winter voldoende voedsel kunnen vinden. Jonge vogels moeten wel een eigen broedgebied (biotoop) zoeken als de geboorteplaats bezet is; dit wordt dispersie genoemd.

Dispersie

Dispersie van juveniele vogels is het uitzwerven nadat ze zelfstandig zijn geworden. Ze gaan dan op zoek naar een eigen leefgebied. Dit uitzwerven is ongericht in tegenstelling tot de trek, die altijd gericht is. In Noordwest-Europa kan dispersie dus ook noordwaarts gaan, terwijl trek in de herfst altijd zuidwaarts gaat. Dispersie (ongericht) kan in het najaar deels overgaan in trek (gericht). Dit hoeft echter niet. Bij de Havik bijvoorbeeld is dit niet het geval.

Bekende trekvogels zijn o.a. Kolganzen, Kraanvogels, zwaluwen. Zij moeten wel naar het zuiden trekken omdat in het broedgebied in de winter niet voldoende voedsel beschikbaar is om te kunnen overleven.

Trekvogels gaan nadat ze in het voorjaar teruggekeerd zijn uit hun winterkwartier naar de plaats waar ze eerder gebroed hebben of geboren zijn. Een bekend voorbeeld zijn Ooievaars: die keren in het voorjaar terug naar het oude nest. Jonge Ooievaars die voor het eerst terugkeren moeten als het geboortest is bezet door de ouders een nieuwe nestplaats zoeken.

Kraanvogels

(Luuk van Oerle)

Een bekend voorbeeld van plaatstrouw, ook wel homing genoemd, hebben postduiven. Ze kunnen duizend kilometer van hun hok losgelaten worden en vliegen dan in één ruk terug naar hun thuishok. Dit wordt ze wel geleerd: jonge duiven worden eerst op korte afstand losgelaten en leren zo de weg naar huis te vinden. Bij lange vluchten vliegen jonge vogels mee met oudere vogels die de reis al eerder gemaakt hebben. In onze streek komen nog maar op enkele plaatsen Grauwe Vliegenvangers en Zomertortels broeden en dat zijn opvallend ieder jaar dezelfde plaatsen als in vorige jaren.

Als een vogel in het voorjaar terugkeert en de broedplaats niet meer geschikt is moet hij een andere plaats zoeken. Nieuwe broedgebieden worden vooral door jonge vogels die voor het eerst gaan broeden in gebruik genomen. Als een soort het goed doet en het broedgebied overbevolkt raakt moet uitgeweken worden. Dat zien wij

bij de Cetti's Zanger die met circa. 500 paar de Biesbosch bevolkt: het teveel of "overschot" moet zich noodgedwongen elders vestigen en dat is dan vooral in de omgeving. De Cetti's Zanger toont wel uitzonderlijk gedrag voor een insecteneter: hij trekt niet maar is standvogel. In een strenge winter gaat deze vogel dan ook dood, foutje in de evolutie. Hetzelfde zien wij bij de IJsvogel. Trekvogels mogen dan wel globetrotters zijn, uit onderzoek blijkt ook dat ze een extreme plaatstrouw vertonen, zowel in de zomer als in de winter. Grauwe Kiekendieven gaan bijvoorbeeld naar West-Afrika, liefst ieder jaar naar hetzelfde plekje waar voldoende voedsel te vinden is.

Een mooi voorbeeld staat in onderstaande mail die ik ontving:

De Kleine Zwanen waren een complete verrassing. In deze slappe winter had ik er niet meer op gerekend maar de Wildert staat kennelijk toch in hun geheime agenda. Het heeft toch iets ontroerends, vogels uit Siberië die zich jaar in jaar uit op zo'n veldje onder Sprundel verzamelen.

Harry van Vugt

Kleine Zwanen

(Ria Lambregts)

"We importeren het voer en exporteren het vlees en we blijven met de mest achter"

NRC 10-11-2017

De Balkanbaardgrasmus

Het was zondagavond 3 september dat ik van Dutchbirding een mailtje kreeg met de volgende melding: Het geval van Balkanbaardgrasmus van 20 mei 2017 te Texel - Robbenjager, Texel (NH) is aanvaard.

Op 20 mei 2017 om 08:31 uur heb ik een foto gemaakt van een vogeltje in het gebied de Robbenjager te Texel. Op dat moment had ik nog geen idee wat ik fotografeerde en daar bleef het toen bij. Twee maanden later, tijdens het bewerken van wat foto's, kwam ik de bewuste foto uit Texel weer tegen en vroeg mij toen af wat ik eigenlijk had gefotografeerd.

Ik heb de foto opgestuurd naar een bevriende vogelaar op Texel met de vraag: ken jij dit vogeltje. Binnen een kwartier kreeg ik antwoord.

Wouw, spectaculair, de **Balkanbaardgrasmus**, wil je hem invoeren op waarneming.nl met foto.

Van waarneming.nl kreeg ik vervolgens de vraag, waar, wanneer, biotoop en verdere omstandigheden. Op hun verzoek heb ik toen alle gegevens doorgestuurd naar de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) van Dutchbirding.

Al snel kreeg ik van Dutchavifauna het bericht dat mijn Balkanbaardgrasmus onder nummer 67392 in de eerste ronde was geplaatst voor onderzoek en een aantal weken later het bericht dat mijn waarneming van 20 mei 2017 was aanvaard.

Mijn waarneming van de Balkanbaardgrasmus staat genoteerd als de 34e waarneming in Nederland en is daarmee een zeer zeldzame waarneming.

Arnold Klaren

N.B. Let op: de Balkanbaardgrasmus staat niet in 4e en 5e druk van ANWB Vogelgids van Europa, wel in de nieuwe 6e druk van 2016.

"36 van de 56 mestverwerkende bedrijven zijn beboet" !?

NRC 10-11-2017

Wat roept die Kraai raar.

Waarneming Raven

Op de valreep kregen we op de redactie onderstaand bericht van Hannie van Gils binnen. Raven zijn hun broedgebied in Nederland aan het uitbreiden en worden sinds vorig jaar ook in onze omgeving waargenomen. De Raven zijn ook in de wintermaanden waar te nemen in onze omgeving, dus wees op u hoede!

Jan en Martin

Hoi Martin

Een onverwachte ontmoeting.

Op 3 november toog ik samen met mijn zus naar de Chaamse Bossen om daar de Grote Kruisbek te gaan bekijken. Ik was nieuwsgierig of ik goed het verschil kon zien met de gewone Kruisbek. Daarvoor had ik mijn telescoop meegenomen. Al snel kwam een groepje Kruisbekken aangevlogen. En ja, het verschil was goed te zien, wat een snavels. En dan die dikke nekken. Dit waren zeker Grote Kruisbekken. Terwijl we die Grote Kruisbekken in de kijker hadden hoorde ik een vogel, roepend, aankomen. Mijn zus, die vogels leuk vindt maar zeker geen vogelaar is, zei: "Wat roept die Kraai raar". Ik wist wel beter, wat we hoorden was onmiskenbaar de roep van een Raaf. De Raaf landde in een boom en liet daar weer zijn kenmerkende wroek wroek horen. Een machtig mooi sonoor geluid. Daarna verdween de vogel weer, roepend, in de richting van waaruit hij of zij gekomen was. Wat een prachtige verrassende waarneming, in een gebied waar ik hem of haar totaal niet verwacht had, zo dicht bij Breda.

Groetjes Hannie

PS. De foto is gemaakt door mijn zus

Het Ulvenhoutse bos

Het Ulvenhoutse bos, ook wel Voorbos genoemd, ligt aan de oostkant van het brede Dal van Breda, dat aan het begin van de ijstijden is uitgesleten door rivieren die vanuit België in noordoostelijke richting stroomden. In een latere periode ging het fungeren als stroomgebied van het bovenstroomse deel van de Mark. Het dal vlakke geleidelijk af door afzettingen van klei, veen en inwaaiende dekzanden. De Mark ligt aan de oostkant van het dal en wordt gevoed door verschillende, oost-west stromende zijbeken die in de Kempen ontspringen. Direct ten zuiden van Breda liggen de zijbeekjes de Broekloop en de Bavelse Leij, met daarlangs het Ulvenhoutse bos.

Het is een oud, lemig, vochtig wintereiken-beukenbos dat bekend is om zijn rijke flora. Men vindt hier Slanke sleutelbloem, Bosanemoon, Eenbes, Grote keverorchis, Knikkend nagelkruid en Witte rapunzel.

Het bos is ingesloten door wegen zoals de A27 en grenst aan de bebouwing van Ulvenhout.

Stil is het niet meer in het bos. De reden dat geen vroege vogeltochten meer zijn gehouden was dat de vogelzang overstemd werd door verkeerslawaaï. Het is altijd druk, ook omdat het een hondenlosloopgebied is.

In 2014 was de beheerder van mening dat er maatregelen genomen moesten worden om verdroging te voorkomen, er werden greppels afgedamd en stuwen geplaatst. Het gevolg was dat veel bomen die in het water kwamen te staan doodgingen.

Er werd in 2015 een informatieavond gehouden om ongeruste burgers te informeren en te proberen ze gerust te stellen, wat niet gelukt is.

Commentaar op een informatieavond.

Irene van der Maas, al achttien jaar woonachtig in Ulvenhout, kon nauwelijks geloven dat het bos met verdroging kampt.

“Bij ons lijkt het meer op een moeras, vond ze. Het barst nu al van de muggen en dan willen ze ook nog de greppels ondieper gaan maken om het waterpeil te verhogen”.

BN/De Stem 2-11-2015

Vooraf in het winterhalfjaar kan het zeer nat zijn op de bospaden. Om geen natte voeten te krijgen kunnen wandelaars beter laarzen aandoen. Het toegangspad via het park Wolfslaar is onbegaanbaar. Voor de dode bomen zijn Riet en Gele lis in de plaats gekomen. Inmiddels is men ervan teruggekomen om het bos overmatig te vernatten; dit wordt op informatieborden gemeld:

Onderhoud aan de beken.

Vanaf 18 september 2017 worden de blokkades van de beken verwijderd om het water af te voeren.

Veel bezoekers zijn van mening dat het aanzien van het bos danig is aangetast en dat voor een Natura 2000-gebied.

Vogelstand

Er zijn bij waarneming.nl 88 vogelsoorten gemeld. Daar zijn ook overvliegende vogelsoorten bij en vogels die gezien zijn op de weilanden en in de boomkwekerij tussen het bos en de rijksweg A27.

Er zijn in de laatste dertig jaar soorten verdwenen. Enkele laatste waarnemingen: Zomertortel 1988, Nachtegaal 1989, Grauwe Vliegenvanger 1989, Boomvalk 2004, Wielewaal 2009, Fluiter 2011.

Nieuw waargenomen soorten zijn er ook: Grote Zilverreiger sinds 2009, Middelste Bonte Specht in 2011.

De verdwenen en nieuwe vogelsoorten kunnen niet toegeschreven worden aan de omstandigheden in het bos maar zijn het gevolg van de landelijke trend. Tot op heden is nog niet geconstateerd dat er door de vernatting soorten zijn verdwenen of bijgekomen.

Harry van Vugt

N.B. Eerder verschenen in 't Hupke twee artikelen over het Ulvenhoutse bos. In 2013 heeft Piet van Iersel het Ulvenhoutse bos geïnventariseerd, zie Hupke 156 lentenummer 2014. En het artikel 'Help, het bos verzuipt' van Harry van Vugt in het winternummer 2015, Hupke 163.

Vis-vogels

In een vogelnaam ligt vaak een wetenswaardigheid over de vogel besloten. Zo kan verwezen worden naar al of niet opvallende uiterlijke kenmerken (Kruisbek), verblijfplaats (Boompieper) of grootte (Middelste Bonte Specht). Soms verwijst de naam naar de manier waarop voedsel wordt gevonden (Grote Jager of Slobeend) of naar het voedsel dat verorberd wordt (Vliegenvanger). Onder die laatste groep vallen de vogels met een vis in hun naam zoals Aalscholver, Visarend en Visdief.

Aal-Schol-ver

Dit is een donkere watervogel en uitstekende visser, die zwemmend naar vis duikt. Met gesloten vleugels duikt hij in 20-30 seconden naar tot wel acht m. diepte. Zijn lichaam kent aanpassingen aan het vis vangen. Met de zwemvliezen tussen de vier tenen kan hij snel onder water zwemmen. Met de haaksnavel grijpt hij onder water zwemmend de prooi vast, liefst in niet te troebel, noch te helder water. Kleine vissen worden meteen doorgeslikt, grote vissen worden eerst naar boven gebracht alvorens te worden ingeslikt. Van de vis bestaat 70 procent uit pos. Daarnaast jaagt hij op vissen van 10-35 centimeter zoals kleine, jonge brasem en baars. Paling maakt 1 procent uit van zijn menu. Vanwege het ontbreken van een beschermende olielaag op de veren, moet hij na iedere zwempartij met uitgespreide vleugels in heraldieke houding drogen. In China is het vissen met speciaal opgeleide Aalscholvers een onderdeel van het excursiepakket voor westerlingen. De vogel heeft een ring rond de nek, zodat hij de gevangen vis niet kan inslikken, maar af moet geven aan de visser.

Vis-arend

De gespecialiseerde viseter onder de roofvogels is gewapend met speciale klauwen met scherpe uitsteeksels onder de tenen, waardoor hij glibberige vissen kan vangen en vasthouden. Hij voedt zich hoofdzakelijk met vis als snoek en forel, soms ook watervogels. Vanaf een hoge, opvallende uitkijkpost zoekt hij de omgeving af. Op visjacht cirkelt hij tot 20-30 meter hoog met trage vleugelslagen boven helder rivierwater. Als hij, soms zwevend, met neergebogen kop, een prooi ontdekt bidt hij met bungelende poten en start hij een stootduik. Bij een bewegend doelwit kan hij zich aanpassen en van richting veranderen. Voor het met een klap op het water stoten en onder water duiken gaan de klauwen op het laatste moment vooruit. De duik kan zo nog worden afgebroken. Van de drie pogingen lukt er een. Soms gaat de vogel helemaal kopje onder. Tot op een meter diep kan hij een vis grijpen. Hij gaat zo snel mogelijk weer de lucht in: zijn veren zijn niet helemaal waterdicht. Hij stijgt tot 15 meter hoog voor hij zich droog schudt en naar zijn rustplaats vliegt. De vis wordt met de kop vooruit aan een poot daar heen gedragen. Daar zal hij de prooi verorberen, waarna hij zijn poten wast door ze, al vliegend, door het water te slepen. Dagelijks heeft hij 400 gram nodig. De Visarend werd nestpionier onder de grote roofvogels, toen hij pylonen en communicatiemasten als nestplaats ondeckte.

Vis-dief, sternsoort

Zijn manier van voedsel zoeken lijkt op die van roofvogels. Hij bidt met snelle, diepe vleugel-slagen en stootduikt dan naar zijn prooi. De vogel vliegt boven het water. Alvorens zich te laten vallen, om de prooi te bemachtigen, bidt hij even. Soms verdwijnt hij geheel onder water. De Visdief eet naast water- insecten en schaaldiertjes ook witvis, vooral grondels.

N.B. De Zwarte Stern vangt naast (libellen)larven, waterjuffers, bootsmannetjes, kikker(visje)s, soms ook visjes. De Noordse Stern, Grote Stern en Dwergstern vissen in zout water. De Noordse stern zoekt vooral naar zandspiering, het hoofdvoedsel van de Grote stern bestaat uit zandspiering en sprout. De Dwergstern, nooit ver uit de kust in ondiep water, vaak biddend, vangt visjes, kreeftachtigen, ook wel insecten zoals de Grote Stern.

Hoe zit het dan met de Schol-ekster?

Deze vogel, van oorsprong een kustvogel, staat toch niet bekend als fervente viseter. In Thijsse's Het Vogeljaar schrijft de auteur: "Wat hun voedsel betreft, de Scholeksters zijn echte alleseters. Ze houden een geduchte opruiming onder de ontelbare armeeën van weekdieren en schaaldieren, wormen en wallen, die de ondiepe, slijkerige strandplaatsen bevolken en zijn door hun harde snavel in staat allerlei schelpdieren te nuttigen, al zijn het dan niet altijd oesters." Op dat laatste schelpdier duiden de Engelse naam Oystercatcher en het Duitse Austernfischer. Ook de latijnse benaming *Haematopus ostralegus* L. verwijst naar de bloedrode poten én de oestereterij. In weilanden voeden ze zich met bodemdieren als larven, insecten, ritnaalden en wormen.

In Nederland kennen we nog meer vogels die leven op een vismenu of waarvan het menu ook vis omvat. Denk daarbij aan de volgende soorten.

Blauwe Reiger

De langbenige Blauwe Reiger zien we vaak op één poot doodstil aan de waterkant staan, als een paal, loerend op prooi. Of voorzichtig wadend, sluipend, in ondiep water. Hij jaagt op zicht met zijn naar voren gerichte ogen. Heeft hij een prooi in het vizier dan wordt de dubbelgevouwen, soepele nek met hulp van de zesde halswervel, razendsnel gestrekt en slaat de vogel toe met zijn lange, scherpe dolksnavel. Vis is, zeker in de broedperiode, hoofdvoedsel. Daarvoor kan de Blauwe Reiger tot wel 20 kilometer vliegen. Prooi van 5-15 centimeter wordt in zijn geheel opgeslokt, bij grotere wordt aan de kant het vlees van de graat gepikt. Ook kikker, waterrat, mol en muis staan op het menu.

Futen

Futen zoals Fuut, Geoorde Fuut en Dodaars zijn viseters. De Roodhalsfuut is dat minder. De eerstgenoemde drie slikken, ter bevordering van de spijsvertering en bescherming van de maag, steentjes en veertjes. Het voedsel wordt duikend opgevist. Het voedsel van Fuut, Geoorde Fuut en Dodaars bestaat uit kleine vissen, mollusken, waterinsecten, slakjes, larven, zoetwater-weekdieren, en kreeftachtigen in plassen en meren. De Dodaars heeft een voorkeur voor stekelbaarsjes. De Roodhalsfuut zoekt vooral waterinsecten, larven, weekdieren, kreeftachtigen en soms ook wel visjes.

Jan van Gent

Het lichaam van de Jan van Gent, de dodelijke onderwaterjager, is aangepast om van grote hoogte met dichtgevouwen vleugels loodrecht in zee te duiken, soms tientallen meters diep. Kenmerkend zijn de lange hals, dolksnavel, de naar voren gerichte ogen, die het kijken naar voren en naar beneden mogelijk maken, de puntige staart en het sigaarvormig lichaam. Zwemt de vis aan de oppervlakte, dan wordt er een schuine duik ingezet vanaf een tot twee meter hoogte. Bij de plons worden de vleugels naar achteren gevouwen.

De vogel zeilt/vliegt in groepen op zijn lange vleugels urenlang boven zee, op zoek naar vis en eetbare afval.

Lepelaar

De Lepelaar waadt door ondiep water van poeltjes en kreken, soms langs de kust. Bij het voedsel zoeken in ondiep water wordt de spatelvormige snavel door het water heen en weer bewogen. Zo worden visjes, bij voorkeur stekelbaarsjes, kreeftjes, waterinsecten, slakjes wormen, weekdieren en waterplanten meer op de tast dan op zicht gevangen.

Ijsvogel

De Ijsvogel is voor zijn voedsel afhankelijk van stromend water, 20-60 centimeter diep.

Hij zit op een uitkijkpost, bijvoorbeeld een over het water hangende tak, langs rivieroevers en beekjes, soms ook vijvers en duikt van daaraf onder het oppervlak om kleine visjes te grijpen. Hij speurt bij voorkeur naar maximaal 10 centimeter grote stekelbaars of voorn die hij min of meer blindelings met een loodrechte stootduik tracht te verschalken. Een grote kop die 180 graden kan draaien, stomp lichaam, korte vleugels en staart, kleine poten, ogen voor in de kop, spitse snavel, met scherpe naar binnen gebogen randen, om grijpen en vasthouden van glibberige prooien te vergemakkelijken: geschikt om vis te vangen.

De Ijsvogel bidt soms, voor hij duikt. Stekelbaars en donderpad worden eerst tegen een tak dood geslagen: pas dan worden vinnen en stekels slap en kunnen ze niet meer uit gaan staan. Slaan maakt de prooi ook malser. Daarna kan de prooi met de kop vooruit worden ingeslikt. Van de tien duiken is er meestal eentje succesvol. Om het verenpak in goede conditie te houden is het devies: baden na de maaltijd.

Zaagbekken

Grote en Middelste Zaagbek en Nonnetje horen tot de onderfamilie van de zaagbekken. Die naam is goed gekozen: de getande snavel is erg geschikt om vis te vangen. Vis is vooral in de winter hoofdvoedsel. De Grote Zaagbek eet bijna uitsluitend (grote) vis en duikt daarvoor tot vier meter diep. Het Nonnetje duikt op visjes, slakken en waterkevers. 's Winters zien we ze vooral in het binnenland. De Middelste Zaagbek heeft een voorkeur voor zout water. Hij vist niet alleen door te duiken, maar ook langs de kust, zigzaggend zwemmend met de kop in het water jagend op visjes en kreeftjes, paling, krab, garnaal.

Pelikanen

Binnen Europa leven de Roze en de Kroeskoppelikaan. Deze volbloed-piscivoren vissen 'met een netje'. Ze horen tot de grootste vliegende vogels, wegen rond veertien kilo, hebben een spanwijdte van drie meteren kunnen 35 jaar oud worden.

Hoe komen deze viseters aan hun dagelijkse maaltje? Ze jagen in groepjes met hevig vleugelklappen op het water de vissen naar ondieper water. Daar scheppen ze met de grote, open snavel de vissen in de keelzak. Die zak bestaat uit een vlies tussen onderkant van de snavel en de keel.

Door de kop daarna hoog te tillen, loopt het water uit de snavel en blijft de vis 'in het net'. Als er jongen zijn, worden die gevoerd met de halfverteerde, roodkleurige vismassa uit de keelzak.

Agnes van der Sanden

Grote Zaagbek vr. (Ed van Zoonen)

Bokje, *Lymnocyptes minimus*

Geheel onverwacht vliegt er voor je voeten een vogeltje op. Een steltloper, een Bokje, Lymnocyptes minimus? Het Bokje is een kleine goed gecamoufleerde steltloper met een verborgen levenswijze. Snippen, waartoe het Bokje behoort, zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden. Details zoals grootte, snavellengte, kleedtekening, vluchtpatroon en geluid bij het opvliegen zijn belangrijk voor de determinatie.

Het Bokje is schuw en foerageert meestal op natte, begroeide bodems. Vrijwel altijd solitair of met enkele exemplaren in zeer los verband, in of bij de beschutting van de vegetatie. Ze foerageren met schommelende ritmische bewegingen van het voorlichaam. En, zoals alle snippen, met naaimachineachtige snavelbewegingen in de zachte modderige bodem.

Het is de kleinste snip en hij is net zo groot als een Bonte Strandloper, *Calidris alpina*. De snavel van het Bokje is even lang als de kop; de lange snavel van een Watersnip, *Callinago gallinago*, is ruim tweemaal de lengte van de kop. Bij gevaar drukt een Bokje zich en vertrouwt op de uitstekende camouflage. Hij richt zich naar de omgeving en gaat parallel aan het riet en de begroeiing zitten. Ze gaan geheel op in de begroeiing met hun gele strepen op bovensnavel, kruin, rug en vleugels. Ze lijken dan een korte nek te hebben. Maar helaas: je krijgt een Bokje zelden in zit te zien en daardoor is het moeilijk de soort te herkennen! Geheel onverwacht vliegt hij, laagblijvend, op met een soms vleermuisachtige vlucht en daalt weer vrij snel. De vlucht van het Bokje doet denken aan die van een Watersnip maar dan zonder draaien en keren.

Hij vliegt meestal zwijgzaam op. Vandaar een van de streeknamen "doverik". Hij heeft een witte vleugelachterraand die het duidelijkst is op de armpennen. Onder goede lichtomstandigheden zijn de gele strepen zichtbaar in de vlucht. De tenen steken in de vlucht niet buiten de staart uit.

Hij heeft een kenmerkende koptekening, een donkere kruin met twee gele kruinstrepen boven de wenkbrauwstreep en de lichte oogstreep. En geen streep midden over de kop zoals de Watersnip. Het Bokje heeft een krachtige donkere teugel en een lichte wang met een donkere baan. De snavel is gelig met een donkere punt. De mantel en de rug hebben brede gele strepen. De donkere delen van de rug hebben een zacht glanzende donkergroene metalige glans. De hals, borst en flanken zijn gestreept. De onderzijde is grijswit. De poten zijn grijsgroen.

Het Bokje broedt niet in Nederland en wordt zelden gezien. Slechts een gering aantal passeert ons land tijdens de voorjaars- en najaarstrek. Een klein aantal overwintert in ons land. Deze vogels proberen dan tijdens vorstperiodes te foerageren bij stuwen en langs vorstvrije randen van kreken of sloten. Andere geschikte locaties waar we ze kunnen opstoten zijn veengebieden en vochtige weilanden zowel langs de kust als in het binnenland. De voorjaarstrek is van begin maart tot half mei. Na de rui verlaten de vogels in september en oktober hun broedgebieden in Zweden, Finland en Rusland en dan kunnen ze in ons land op geschikte plaatsen worden aangetroffen.

Hans van der Sanden

Verskil, Watersnip - Bokje

Watersnip

Bokje

(M. Schuurman)

(Ed van Zoonen)

Hans Goossens

Ik heb Hans leren kennen toen hij zich aanmeldde voor de vogelcursus eind 2016. Inmiddels heeft hij de cursus met goed gevolg doorlopen. Hij vertelde me destijds al dat hij namens Vogelbescherming Wetlandwacht was. Onlangs ben ik een keer mee geweest op zijn wetlandtocht langs het Hollands Diep. Een bevlogen wetlandwachter!

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Als kind was ik al bezig met vogels, samen met mijn vader had ik een volière. We kweekten kanaries. Door een aantal verhuizingen is het daar verder niet meer van gekomen. Ik ben me steeds meer gaan interesseren voor vogels in de natuur. Nu ik meer tijd heb wil ik daar ook meer inhoud aangeven.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

Sinds ik samenwerk met leden van de Vogelwerkgroep verrijk ik mijn vogelkennis. Ook door deel te nemen aan excursies en lezingen breid ik mijn vogelkennis uit. Vogelen met meer mensen is vaak leerzaam en gezellig.

Waarom ben je lid geworden?

Ik ben twee jaar geleden gestopt met werken en heb toen mijn oude hobby weer opgepakt. Daarnaast heb ik bij jullie de vervolgcursus gevolgd. Ook heb ik ondertussen een taak op me genomen bij Vogelbescherming Nederland namelijk Wetlandwacht voor het Hollands Diep. Daar er bij het Hollands Diep twee vogelwerkgroepen actief zijn, de West Brabantse Vogelwerkgroep en de vogelwerkgroep in de Hoekse Waard, ben ik van beide lid geworden.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Dat zou ik zo gauw niet weten.

Wat is je mooiste vogelervaring?

Ik denk altijd maar... het mooiste moment moet nog komen.

Wat ik wel bijzonder vond is dat ik bij het Hollands Diep een Kwak zag. Dit is een prachtige kleine reiger. Wat ik ook altijd mooi vind en waar ik vrolijk van word is het ergens tegenkomen van een groepje Putters.

Wat is je lievelingsvogel?

Vanwege kleur en zang is dat de Blauwborst. Positief is dat hij een opmars heeft gemaakt in Nederland. Daarnaast fascineert de Gierzwaluwen mij om hetgeen zij in de lucht doen. Ik wil u attent maken op het boek van Remco Daalder. "De Gierzwaluw"

Wat doe je zoal op vogelgebied?

Vogels tellen in het Mastbos met Hannie van Gils in het vroege voorjaar. Mijn kennis van vogelgeluiden heeft hierdoor een flinke boost gekregen. Ook ben ik lid geworden van de watervogeltelgroep van de Dintelse Gorzen. Met een gezellige en bevlogen groep tellen we daar de watervogels een keer per maand. Daarnaast ben ik vaak te vinden in de Hoekse Waard waar ik over een aantal beschermde gebieden het aanspreekpunt ben voor Vogelbescherming Nederland [Wetlandwacht].

Wat is het mooiste vogelland?

Ik denk dat Nederland een mooi vogelland is. Een land met veel water en bossen. Hierdoor is de diversiteit aan vogelsoorten groot. Ik kom regelmatig in Frankrijk. Afgelopen vakantie was ik in de Pyreneeën, die zeer vogelrijk zijn. Ik heb daar, voor het eerst, Vale Gieren mogen bewonderen. Er waren meer roofvogels waaronder een Rode Wouw. Tussen de bergen geeft dat altijd iets extra's. Op de laatste dag zag ik nog een Zwarte Roodstaart.

Wat is je favoriete gebied in Nederland?

De Dintelse Gorzen is echt een gebied waar ik graag ben. Zo ook de Oeverlanden en de Buitengorzen aan het Hollands Diep. Het fietsen is daar prachtig. Maar..... ook zeker dichterbij huis zijn mooie gebieden zoals het Mastbos, het Liesbos, zeker in de vroege ochtend. Nog andere bijzondere gebieden zijn Zonzeel, de Vloeiweide, de Pannenhoef en, vlakbij waar ik woon, de Trippelenberg.

Zijn we nog wat vergeten?

Ja, ik wil nog graag uitleggen wat de taken zijn van een Wetlandwacht. Voor de bescherming van onze wetlands werkt Vogelbescherming Nederland samen met een systeem van vrijwilligers WetlandWachten. De ongeveer 85 WetlandWachten in ons land fungeren als ogen en oren in het veld. Ze houden 'hun' wetland in de gaten en ondernemen actie als er bedreigende ontwikkelingen voor natuur zijn. In mijn werkgebied het Hollands Diep heb ik regelmatig overleg met de beheerders om er samen voor te zorgen dat er geen negatieve ontwikkelingen voor het gebied ontstaan. Mijn werkgebied, waarvan een deel niet toegankelijk is voor het publiek, is groot. Ik zie het als mijn taak om zoveel mogelijk informatie te verstrekken, om belangstellenden enthousiast te maken over het Hollands Diep. Wil je meer weten over het werk van Wetlandwachten en de natura 2000 gebieden dan kun je dat vinden bij www.vogelbescherming.nl

Jan Benoist

Den Rooy

Algemeen

Den Rooy is een gevarieerd bosgebied waar de Heerlese Loop doorheen loopt. Het gebied is sinds 2014 eigendom van Natuurpunt.

Ligging en bereikbaarheid

Den Rooy ligt ten zuidoosten van Meerle (België). De kleine parkeerplaats bevindt zich langs de Ulicotenseweg in Meerle. Vanuit Meerle aan de rechterkant, even voorbij Landhuis Den Rooy.

Beschrijving

Tot medio negentiende eeuw was zowat heel deze omgeving onontgonnen heidegebied, grotendeels eigendom van de Hertog van Salm. In 1847 kocht de rijke industrieel Jean Voortmans in één klap 1300 hectare heidegronden. Om deze investering renderend te maken werden de heidegronden omgezet in bossen, akkers en weilanden.

Het door Natuurpunt aangekochte gebied vormt nu een belangrijke verbindingszone tussen een aantal grotere natuurgebieden in België en Nederland, zoals De Smisselbergen ten zuiden van Meerle, de Elsakker (tegen de grens met Nederland) en de Strijbeekse Heide. Door het bosgebied loopt de Heerlese Loop. Langs die beek vinden we kleine bloemrijke graslanden met Dotterbloem, Moerasspirea en Wateraardbei. In de zomer vliegen er Weide- en Bosbeekjuffers.

Mogelijkheden

Het gebied is vrij toegankelijk op de uitgestippelde wandeling tussen zonsopgang en zonsondergang.

De wandeling begint op de parkeerplaats aan de Ulicotenseweg (zie hiervoor).

De wandeling maakt gebruik van de knooppunten van het wandelnetwerk in Vlaanderen. Vanuit de parkeerplaats volg je de knooppunten 47 – 46 – 48 en weer 47.

De wandeling is ongeveer 4 kilometer lang. Bij de parkeerplaats staat een informatiebord.

Honden aan de lijn zijn toegestaan.

Wat is er zoal te zien

Blauwe Reiger, Nijlgans, Wilde Eend, Wespendif, Havik, Sperwer, Buizerd, Torenvalk, Houtsnip, Holenduif, Houtduif, Bosuil, Groene Specht, Zwarte Specht, Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Wielewaal, Zwarte Kraai, Kauw, Ekster, Gaai, Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Kuifmees, Matkop, Staartmees, Boomklever, Boomkruiper, Winterkoning, Roodborst, Merel, Kramsvogel, Koperwiek, Zanglijster, Grote Lijster, Zwartkop, Fitis, Tjiftjaf, Goudhaan, Vuurgoudhaan, Grauwe Vliegenvanger, Bonte Vliegenvanger, Boompieper, Spreeuw, Groenling, Putter, Sijs, Goudvink, Kruisbek, Vink en Keep.

Jan Benoist

Grote Kruisbek (*Loxia pytyopsittacus*),

De laatste weken worden er in ons land op verschillende plaatsen Grote Kruisbekken gezien. Dit is een invasiesoort die in sommige jaren vanuit Scandinavië, Finland, de Baltische staten en delen van Siberië, naar meer zuidelijke gebieden trekt om daar te verblijven en te overwinteren. Er is na een goed broedseizoen in het Noorden vaak te weinig voedsel en daarom trekken ze dus mogelijk weg. Denk in dit verband ook aan de in de winterperiode hier soms aanwezige Pestvogels.

Het valt niet mee om een Kruisbek te herkennen. De 'gewone' Kruisbek (*Loxia curvirostra*) is hier een zeldzame broedvogel. Hij is wat kleiner dan de Grote. Maar die laatste broedt ook af en toe in ons land, ook in Noord-Brabant, vooral na zo'n invasie. Bij een eerste snelle blik, heeft de Grote een wat plomper uiterlijk. De snavel is ongeveer even lang als diep (breed). De ondersnavel heeft in het midden soms een meer bobbelig karakter, papegaaiachtig (met telescoop wel zichtbaar). Soms is het ook opvallend dat de (onder)snavel een meer vuilwittige snijrand vertoont. De mannetjes zijn mooi roodachtig en daardoor ook opvallender en sneller zichtbaar. Het vrouwtje is meer groenachtig, met grijs en bruinige tinten. Probeer foto's te maken en het zwaardere kuuuup, kuuup, kuuup geluid te onthouden en te vergelijken. Het blijft lastig en moeilijk ze te determineren.

Ze zullen zich voornamelijk ophouden in naaldbossen, zowel in de hogere kronen van de bomen als in de lagere struikachtige etage. Ze eten vooral dennenzaden, met name van de diverse Pinussoorten. (Grove den, Zwarte dennen en soms Fijnspar). Met hun kromme snavel peuteren ze de zaden met gemak uit de kegels.

De laatste weken zijn de Grote Kruisbekken gezien op een van de Waddeneilanden (Texel), in de omgeving van het Leersumse Veld, maar ook in onze nabijheid, in de Chaamse Bossen. Natuurlijk in de diverse naaldbosvakken. In Noord-Brabant is in 1991 een aantal broedgevallen en territoria vastgesteld in de omgeving van Bergen op Zoom, Putte en Oost-Brabant (Atlas van de West-Brabantse broedvogels).

Invasiejaren waren 1982-1983, 1990-1991 en 1997-1998. Broedend werd de soort in 1998 vastgesteld in Drenthe en op de Veluwe. Daarna niet meer.

Uit ons archief dateren de waarnemingen vanaf november 2013 toen deze soort werd gezien in de omgeving van Ossendrecht en in de Chaamse Bossen. In 2014 was dit het geval vanaf januari en februari. Het betreft enkele exemplaren tot kleine groepjes. Nu, 2017, zijn er weer (fotografische) waarnemingen gedaan vanaf half oktober tot (voorlopig) eind oktober, in de omgeving van Woensdrecht, Wouwse Plantage en –weer– de Chaamse Bossen! Van één exemplaar tot een groep van circa dertien exemplaren. Zo zie je maar dat sommige boomsoorten in naaldbossen zeer belangrijk zijn voor specifieke, interessante vogelsoorten! Let op; invasiekarakter, Sovon verwacht dit najaar ook meer "gewone" Kruisbekken samen met de Grote.

Willem Veenhuizen

Geraadpleegde Literatuur;

Avifauna van Noord Brabant 1967, van Erven e.a.
Atlas van de West-Brabantse broedvogels, 2007. SWEV
Atlas van de Nederlandse Broedvogels, 2002, SOVON
ANWB Vogelgids van Europa, Svensson, 1999. blz 357.
SOVON digitaal, oktober, 2017.
Vogeldeterminatie; A v..d. Berg e.a., 1989. (Harris A)
Waarneming.nl oktober 2017
Archief West Brabantse Vogelwerkgroep 2017

Grote kruisbek

Was de laatste maanden regelmatig te zien in de Chaamse bossen

Ria Lambregts

Ger van Zeele

Waarnemingen

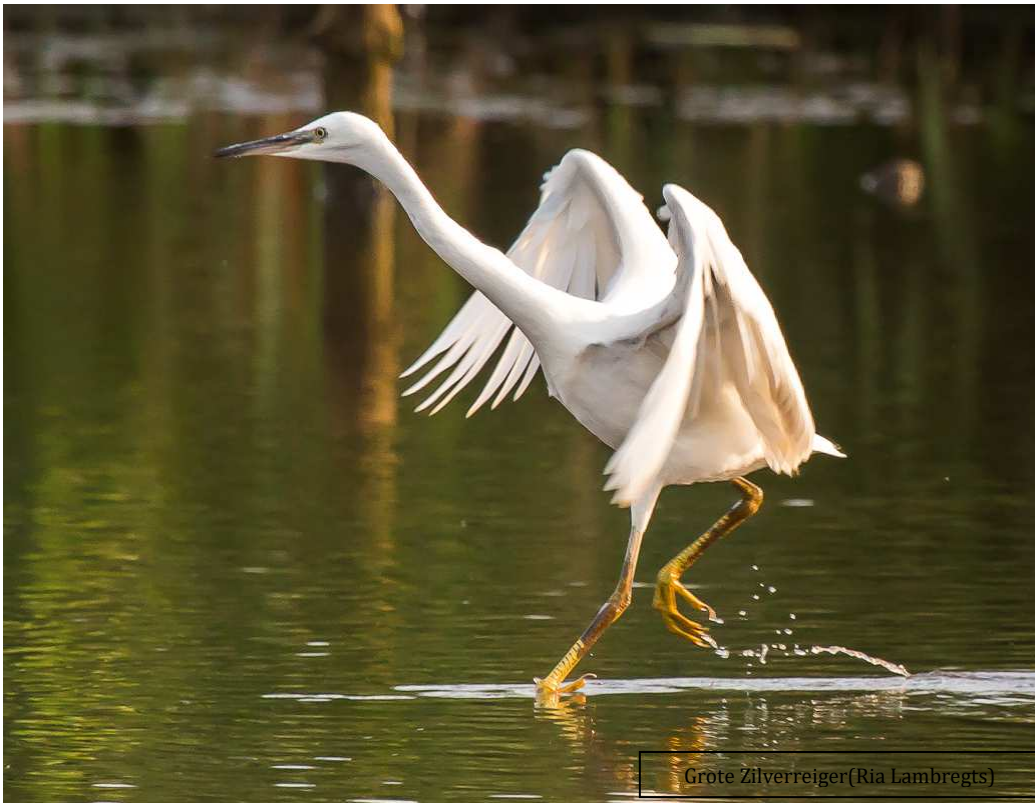
4	Geoorde Fuut	5-8-2017	Gilze en Rijen	Chaamsche Bosschen - Ossengoor	Jan Vermeulen
1	Roerdomp	23-9-2017	Drimmelen	Brabantse Biesbosch - Palingsloot	Raymond van Breemen
1	Kleine Zilverreiger	1-10-2017	Werkendam	Noordwaard - Polder 't Kooike	Piet van Iersel
1	Purperreiger	21-8-2017	Breda	Markdal	Cobien van 't Riet
1	Zwarte Ooievaar	22-8-2017	Alphen-Chaam	Bleeke Heide	Ria Lambregts
44	Ooievaar	29-8-2017	Werkendam	A27 - Nieuwendijk	Jan Boers
26	Lepelaar	11-9-2017	Baarle-Nassau	Merkske - Castelresche Heide	Ria Lambregts
1	Ross' Gans	11-10-2017	Baarle-Nassau	Merkske - Castelresche Heide	Jos Mensing
1	Casarca	11-10-2017	Alphen-Chaam	Galder - Markdal	Bas Gerrits
1	Krooneend	18-8-2017	Breda	Waterakkers	Mariëtta Peters
3	Wespendief	13-8-2017	Breda	Haagse Beemden (woonwijk)	Ger Duijf
2	Rode Wouw	11-10-2017	Moerdijk	Crauwelgorsche Polder - oost	Tim van Oerle
2	Zeearend	24-9-2017	Werkendam	Noordwaard - Polder Muggenwaard	Arthur Kok
1	Slangenarend	9-8-2017	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Harry van Vugt
1	Bruine Kiekendief	1-10-2017	Drimmelen	Groote Zonzeelsche Polder Oost	Mathilde Marijnissen
1	Ruigpootbuizerd	14-10-2017	Drimmelen	Terheijden - Binnenpolder	Harry van Vugt
2	Visarend	28-8-2017	Werkendam	Gat van Lijnoorden / Boomgat	Arnold Klaren
1	Smelleken	8-10-2017	Breda	Haagse Beemden (woonwijk)	Rutger van Ouwerkerk
1	Boomvalk	13-8-2017	Etten-Leur		Andres Scherff
1	Slechtvalk	27-9-2017	Breda	Centrum	Hannie van Gils
9	Patrijs	19-10-2017	Breda	Lies - Dwarsschoot	Piet Hendrickx
35	Goudplevier	14-10-2017	Steenbergen	Volkerakmeer - Dintelse Gorzen Oost	Ronald Buynsters
1	Kleine Strandloper	20-8-2017	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Martin van Leest
1	Temmincks Strandloper	28-8-2017	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Erik van Boxtel
2	Watersnip	29-10-2017	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Toos Timmermans
1	Houtsnip	9-10-2017	Breda	Waterakkers	Raymond van Breemen
9	Witgat	24-9-2017	Drimmelen	Terheijden - Mark en Markdijk	Rutger van Ouwerkerk
3	Bosruiter	20-8-2017	Alphen-Chaam	Chaam - De Maaien	Martin van Leest
1	Bosuil	10-10-2017	Zundert	Wernhout - Maalbergen e.o.	Jan Benoist
1	Gierzwaluw	29-8-2017	Breda	Zandberg	Bas Gerrits
1	Draaihals	3-9-2017	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Erik van Boxtel
1	Middelste Bonte Specht	27-9-2017	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Jan Boers
2	Huiszwaluw	21-9-2017	Breda	Teteringen	Leo Nagelkerke
1	Waterpieper	19-10-2017	Breda	Breda - Mastbosch	Peter Melissen
33	Gele Kwikstaart	20-8-2017	Breda	Rooskensdonk	Harry Janssen
1	Grote Gele Kwikstaart	9-9-2017	Breda	Waterakkers	Leo Nagelkerke
1	Zwarte Roodstaart	29-10-2017	Breda	Teteringen	Corine Spoel
1	Paapje	12-10-2017	Breda	Hazeldonk - moerasgebiedje	Raymond van Breemen
2	Tapuit	22-9-2017	Etten-Leur	Natuureservaat De Berk	Arnold Klaren
2	Beflijster	18-10-2017	Baarle-Nassau	Merkske - Halsche Beemden	Harry van Vugt
4	Grauwe Vliegenvanger	1-8-2017	Breda	Mastbosch	Hannie van Gils
1	Raaf	19-9-2017	Alphen-Chaam	Chaam	Jan Vermeulen

Onze werkgroepen

Stadsvogels	Willem Veenhuizen	stadsvogels@westbrabantsevwg.nl	De Kamertjes	Jan Benoist	kamertjes@westbrabantsevwg.nl
Roofvogels	Raymond van Breemen	roofvogels@westbrabantsevwg.nl	Polen	Jan Benoist	polen@westbrabantsevwg.nl
Uilen	Martin van Leest	uilen@westbrabantsevwg.nl	Knotwerkgroep	Rob Fisscher	knotwerkgroep@westbrabantsevwg.nl
Watervogels	Harry van Vugt	watervogels@westbrabantsevwg.nl	4 ^e Bergboezem	Kees van der Krift	cvdkrift@gmail.com
Weidevogels	Biek Smetsers	weidevogels@westbrabantsevwg.nl	Dintelse Gorzen	Ronald Buijnsters	dintelsegorzen@westbrabantsevwg.nl
Rooskensdonk	Harry Janssen	rooskensdonk@westbrabantsevwg.nl			

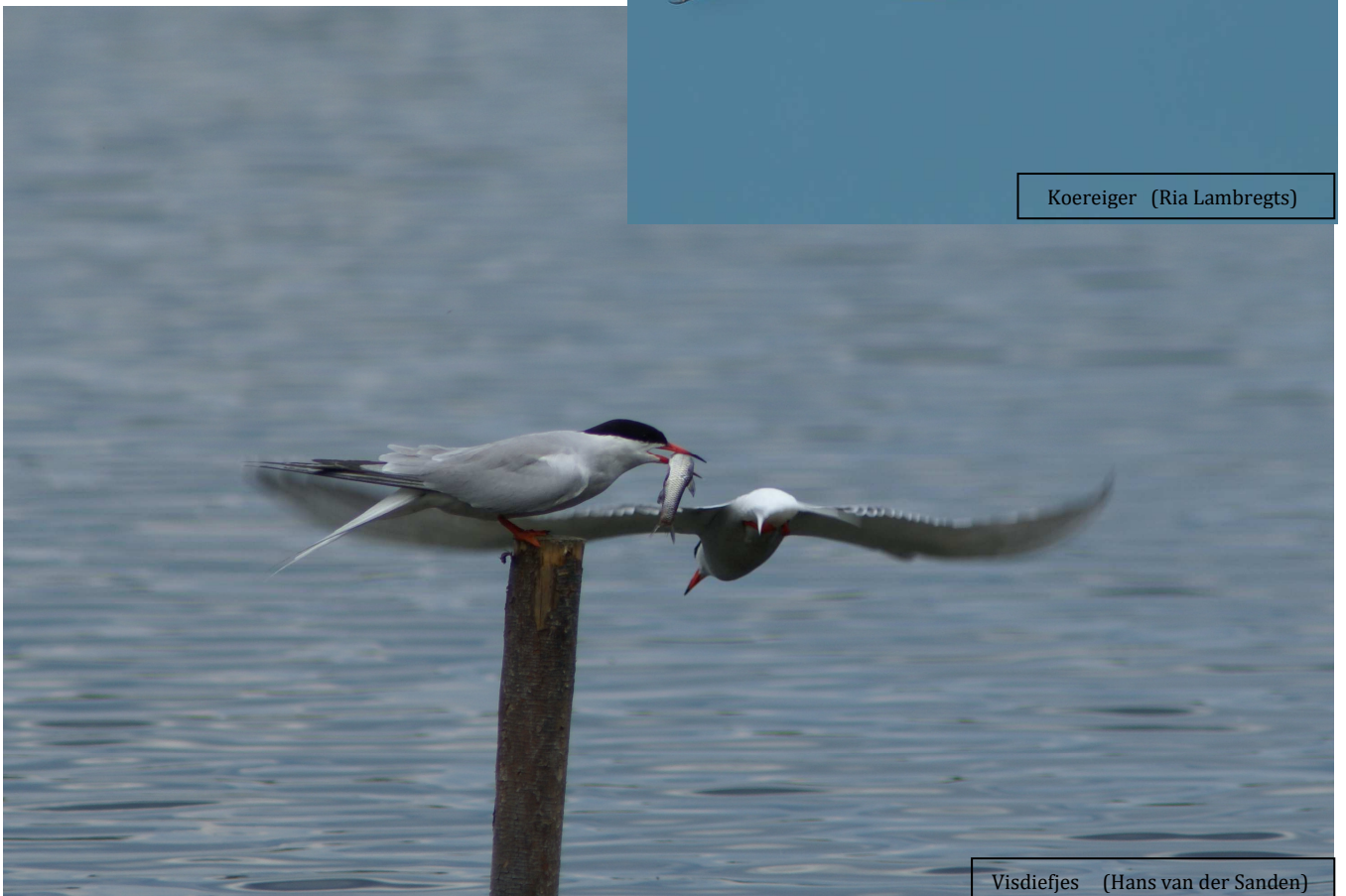
Vogelfoto's van onze leden

Grote Zilverreiger (Ria Lambregts)

Koereiger (Ria Lambregts)

Visdiefjes (Hans van der Sanden)